

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd

Jana Olivová

**Josefova cesta k vládě nad Egyptem
(Gn 37 - 41)**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Ing. ThLic. Pavel Větrovec Th.D.,S.S.L
Praha 2014

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 18. 6. 2014

Jana Olivová

Bibliografická citace

Bibliografická citace

Josefova cesta k vládě nad Egyptem (Gn 37-41) [rukopis]: Starozákonní charakteristika Josefa Egyptského: bakalářská práce / Jana Olivová; vedoucí práce: Pavel Větrovec. -- Praha, 2014. -- počet stran 53.

Anotace

Milovaný syn patriarchy Jákoba-Izraele-Josef, prožívá v biblickém příběhu výrazné vzestupy i pády a to jak ve vlastní rodině, tak v Egyptě, kde se z otroka stává velmi mocným vládcem, zástupcem faraona. Práce se zaměřuje na popis klíčových vztahů při formaci této osobnosti, jak jí popisuje literárně jedinečné biblické vyprávění. Významným pramenem této práce je publikace Clause Westermanna: Joseph.

Klíčová slova

Josef, sny , Egypt, Izrael, rodina.

Abstract

Joseph's path to ruling over Egypt.

The beloved son of the patriarch Jacob-Israel-Joseph lives through many rises and falls in the biblical narrative – in his family as in Egypt, where the slave becomes a very powerful man, a Pharaoh's deputy. This thesis concentrates on the description of the key relationships during formation of this person, as characterized in this unique biblical narrative. This thesis partially stems from the work of Claus Westermann: Joseph.

Keywords

Joseph, dreams, Egypt, Israel, family.

Počet znaků (včetně mezer): 76 809

Poděkování

Poděkování

- Vedoucímu práce panu doktorovi Pavlu Větrovcovi za jeho podporu a pomoc při psaní práce.
- Panu profesorovi Jaroslavu Brožovi za laskavé svolení s mojí účastí na jeho semináři o Josefu Egyptském v roce 2012.
- Paní doktorce Mladě Mikulicové za laskavé svolení s mojí účastí na jejím semináři Biblické postavy ve Starém zákoně a v Koránu v roce 2013.
- Paní docentce Miriee Ryškové za revizi práce.
- Sestře karmelitce Jitce Petříčkové CSCDIJ.

Obsah

Úvod.....	9
1. Příběh Josefa Egyptského v širším kontextu.....	10
1.1. Geografické vymezení příběhu.....	10
1.2. Historické pozadí.....	12
1.3. Literární a teologický kontext.....	12
2. Josefův příběh Gn 37 – 50.....	16
2.1. Struktura a stručná analýza příběhu.....	16
2.2. Josefova zkouška 37 – 40.....	19
2.3. Bůh povyšuje a dává sílu k odpuštění Gn 41 – 50.....	36
2.4. Josef jako zplnomocněnec zástupce faraona.....	42
2.5. Josefova rodina Gn 42 – 50.....	43
Závěr.....	47
Seznam použitých zkratk.....	49
Seznam literatury.....	50
Seznam příloh.....	52

Úvod

Tématem mé práce je příběh o Josefu Egyptském, jak jej popisují kapitoly 37 – 50 biblické knihy Genesis, přičemž je stručně pojednáno i o 38. kapitole, která tvoří samostatnou jednotku zdánlivě s příběhem o Josefovi nesouvisející. Zahrnuje období, jak je vymezeno kněžským redaktorem Geneze, devadesátí tři let, od Josefových sedmnácti let do jeho sto deseti let. Dějištěm je země Kanaán a Egypt.

Josefovský cyklus představuje jedno z nejkrásnějších a zároveň nejdramatičtějších vyprávění Starého zákona, které dokáže oslovit čtenáře i v dnešní době.

Toto téma jsem si vybrala pro barvitost a nadčasovost celého příběhu, který se svým vyprávěním liší od ostatních příběhů Starého zákona, Bůh zde nevstupuje do děje přímo, jako například u Abraháma, ale působí skrytě.

V práci jsem se zabývala výkladem jednotlivých kapitol; výchozím zdrojem byla pro mne práce Clause Westermanna Joseph¹, a zároveň jsem přihlížela k rabínskému výkladu a rozboru jednotlivých kapitol. Cílem mé analýzy bylo charakterizovat Boží působení, jak ho podává autor textu v širším kontextu příběhu o Josefu Egyptském. Jedním z jejich hlavních záměrů bylo zamyšlení nad skrytým a zjeveným Božím působením i nad lidským utrpením a odpuštěním, které pro nás zůstává tajemstvím.

K vybraným pasážím biblického textu je přistupováno z hlediska základní aplikace historicko-kritické metody a narativní analýzy. Celou práci jsem rozdělila do tří hlavních kapitol. První kapitola je věnována vsazení vybraného starozákonního příběhu do širšího zeměpisného, historického a teologického kontextu, se snahou naznačit jeho základní strukturu. V ostatních kapitolách jsem se pokusila nastítnit vlastní rozbor textu vybraných kapitol následujícím způsobem: ve druhé kapitole jsem se zabývala osobní zkouškou Josefa prodaného rodnými bratry do Egypta; ve třetí kapitole jsem nahlížela, jakým způsobem Bůh oslovoval Josefa skrze sny, a jak došlo k usmíření bratří s hlavním aktérem příběhu. Soustředila jsem se na Boží požehnání, které Josef zakusil po přestání celé zkoušky a připojila jsem i krátký rozbor čtyřicáté deváté kapitoly knihy Genesis, která na příběh o Josefovi volně navazuje a s příběhem přímo nesouvisí.

---

1 Srov. WESTERMANN, Claus. *Joseph*. Edinburgh: T&T Clark, 1996.

1. Příběh Josefa Egyptského v širším kontextu

1. Příběh Josefa Egyptského v širším kontextu

Josefovský cyklus se odvíjí ve dvanácti kapitolách knihy Genesis (kapitoly 37 – 50) a je přerušen příběhem Judy a Támar (kap. 38). Tato část knihy Genesis je připisována kněžské vrstvě a v podání redaktora tzv. kněžského kodexu zahrnuje v sobě období 93 let, od Josefových sedmnácti let (Gn 37,2) do jeho smrti ve sto deseti letech² (Gn 50,26). Dějištěm příběhu je země Kanaán³ (Gn 37; 38; 42,1–3, 29–38; 43,1–14; 45,25; 46 – 50) a Egypt (Gn 39 – 41; 42,5–25; 43,15–25).

Příběh o Josefovi (Gn 37 – 50) je považován některými za výraznou součást Jákobova cyklu, jinými za samostatnou navazující jednotku. Jejím smyslem by mohlo být vytvoření určitého přechodu mezi dobou patriarchů a exodem. Po literární stránce je ukázkou skutečného vypravěčského umění, které v sobě snoubí dramatický náboj s literární zručností. Jádrem vlastního dramatu biblického patriarchy Josefa vytváří Gn 37, 39 – 45; vložená kapitola 38 se zabývá Josefovým bratrem Judou a jeho rodinou, zejména jeho snachou Támar. V navazujícím textu Gn 46 – 50 se se starým Jákobem jakoby vrací původní rytmus vyprávění dějin patriarchů, který směřuje ke svému naplnění v naplnění života a požehnání.

1.1. Geografické vymezení příběhu

Příběh se odehrává na pozadí země Kanaán a v Egyptě. V textu jsou i některé historické detaily, ze kterých můžeme usuzovat, o jakou dobu jde.

Jméno země Kanaán je nejasného původu (svažující se země nebo země purpuru?), kterou označovalo oblast ohraničenou na západě Středozemním mořem, na východě Jordánem, na jihu Negevskou pouští, na severu masivem Hermonu, v 5. století se poprvé (u Hérodota) objevuje jméno Palestina. Egypt je poměrně úzké (5–25 km) a dlouhé (1200 km) pásmo kolem Nilu, ten přináší každoročně na podzim úrodné náplavy.⁴

---

2 Tento věk byl pro Egyptány skutečnou korunou šťastného a plodného života – srov. QUESNEL, A. *Mýty a legendy, Egypt, Recko, Galie*. Bratislava: Gemini, 1992, s. 36.

3 Kanaán byl ve 2. tisíciletí ovládnut Egyptem – území bylo rozděleno do mnoha městských států, kteří se spojovaly i válčily, srov. HŘEBÍK, Josef. *Všeobecný úvod do Písma svatého, Speciální úvod do Starého zákona*. 1993, s. 19.

4 HŘEBÍK, Josef. *Speciální úvod do SZ*, s. 16–17.

1. Příběh Josefa Egyptského v širším kontextu

Toto pásmo je z obou stran ohraničeno pouští. V nilské deltě stálo město Raamses, postavené s pomocí hebrejských otroků (Ex 1,11), tedy v pozdějším období, než se odehrává příběh Josefův.⁵

Izraelité po odchodu z Egypta došli do země otců, země Kanaan, která ale byla už obydlená. Kanaanci sídlili na rovinách, věnovali se zemědělství a řemeslům. Zemi střežili z opevněných míst na vrcholcích pahorků. Izraelité se usídlili nejprve v opuštěných horských krajinách, někdy k tomu došlo pokojně jindy museli s Kanaanci bojovat. Na severu země však našli vzdálené příbuzné, jejichž předkové neodešli v době Josefově do Egypta. Ochotně přijali Zákon a smlouvu a setkání oslavili slavností v Sichemu. Od té doby byl izraelský lid rozdělen do dvanácti kmenů od severu k jihu země Kanaan. Každý kmen se jmenoval podle svého praotce, jednoho z dvanácti synů Jákobových. Pro Izraelity, kteří převzali od Kanaanců zemědělskou a řemeslnou techniku bylo velkým pokušením převzít i jejich bohy, Baaly a Aštarty.⁶

Staří Egyptané milovali řeku Nil, říkali jí Itera (Řeka). Slovo Nil pochází z řeckého Neilos (Proud).⁷ Byla jim jako tekutý pás země bohů, zavlažovaný tekoucí vodou, z něhož plynula lidem stálá úroda a požehnání.⁸ Jeden z nejstarších staroegyptských zpěvů jí takto opěvuje:

Hymnus na řeku Nil:

„Bud' pozdraven, ó Nile,
ty napájíš zemi na všech místech
a cestou z nebes jsi, po níž kráčejí bohové,
Nil⁹ pije slzy z očí všech a štědře rozdává hojnost dober svých...“¹⁰

---

5 Srov. *Pentateuch*. Český katolický překlad, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 151.

6 MUSSET, Jacques. *Kniha o Bibli*. s. 166–167.

7 Srov. ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a králové starého Egypta*. Praha, 2003, s. 110.

8 Srov. ŽÁK, Emanuel. Řeči cyklické. In *Josef Egyptský, Tři biblické úvahy*. Praha: Cyrilo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrby, 1912, s. 4.

9 Hebrejské označení Nilu – Haleor (doslova ten kanál), zmiňovanou v Gn 41, Nilem je zavlažována celá egyptská země a z něj pochází hojnost nebo hlad, podle toho, zda vystoupí vody Nilu, aby zavlažil zemi nebo když hladina klesne. Srov. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996, s. 664.

10 ŽÁK, Emanuel. *Řeči cyklické*, s. 4.

1. Příběh Josefa Egyptského v širším kontextu

1.2. Historické pozadí

Dobu nebo jméno vládnoucího faraona Bible neuvádí, ale podle historického výzkumu by se mohlo jednat o dobu vládnoucí třídy semitských Hyksosů, která se vlády v Egyptě zmocnila ve druhém mezidobí 13.–17. dynastie, v letech 1742 až 1580 před Kristem. Takto vzniklá situace mohla být příznivá pro příchod předků Izraele.¹¹ Semitští panovníci, kteří pronikli do Egypta z Kanaánu, pečlivě dodržovali tamější zvyklosti. Nejprve převzali egyptskou úřednickou vládu, později na vysoká místa jmenovali naturalizované Semity.¹² O této skutečnosti se zmiňuje také židovský historik Josephus Flavius, který mluví o Hyksosech jako o svých předcích.¹³

Do této doby je pravděpodobně zasazen příběh o Josefovi. Josefův příběh (Gn 37 – 50) hebrejsky *jo'sép – at'* (Bůh) přidá (syny).¹⁴

1.3. Literární a teologický kontext

Autoři Starého zákona měli při psaní daných příběhů či textů Písma určitý teologický záměr. Ve srovnání s historií patriarchů Abraháma, Izáka a Jákoba má Josefův cyklus zcela jasnou tematiku, lze z ní vyčíst, co starozákonnímu pisateli leželo na srdci. Nešlo o to zachytit jen historickou událost, ta zůstává v pozadí, ale za pomoci této historické skutečnosti vyjádřit nábožensko-pedagogický záměr.¹⁵ „Josefův příběh“ je vyslovenou a typickou historií vyvolenosti a „Božího vedení“.¹⁶

Starozákonní příběh má hlavní myšlenku, která má určitou teologickou relevanci. V příběhu o Josefovi můžeme nalézt tři hlavní aspekty teologické výpovědi o vztahu Boha a člověka: prvním je dokonalá, univerzální přítomnost Boha, který vede svůj lid, druhým je, že Bůh dokáže každé, i hříšné jednání jednotlivce, dovést k odpuštění a dobru všech, třetí ukazuje, že odpuštění musí předcházet pokání a lítost nad spáchaným činem.

---

11 HŘEBÍK, Josef. *Speciální úvod do SZ*, s. 7.

12 *Nový biblický slovník*, s. 454.

13 Srov. KOSIDOWSKI, Zenon. *Příběhy Mrtvého moře, Bouřlivé osudy Josefovy*. Praha: Práce, 1979, s. 117. Ačkoliv tento autor nahlíží na biblické příběhy z pohledu marxistického historika se snahou popřít Boží inspiraci starozákonních textů, v příběhu o Josefovi Egyptském klade důraz pouze na faktickou historicitu.

14 Srov. *Nový biblický slovník*, s. 454.

15 Srov. LÄPPLE, Alfred. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Česká katolická charita, 1972, s. 132.

16 RAD, Gerhard von. *Theologie des Alten Testamentes*. Berlin, 1963, (ev.).

1. Příběh Josefa Egyptského v širším kontextu

Hermann Gunkel¹⁷ se domnívá, že velké části Josefových příběhů vykazují zcela originální zdroj vyprávění. Je to příběh zcela jiný než ostatní perikopy v knize Genesis. Na odlišnost tohoto příběhu od ostatních příběhů v knize Genesis poukazují i jiní autoři, např. Alfred Läpple. Bůh ani andělé zde na zem nesestupují, nedávají lidem přísliby, smlouva mezi Bohem a patriarchy se zde nevyskytuje. Jednotlivé části jsou mistrně propojeny a příběh se vine poměrně dlouhým obdobím.¹⁸ Příběh o Josefovi se odehrává mimo kontext palestinských svatyní, vykresluje barvitě kanaanské a egyptské prostředí. Chybí zde přímé Boží zjevení známé u jiných příběhů patriarchů. Boží zásah se projevuje skrytě, jakoby uvnitř děje. Přesto právě tento příběh vyslovuje odpověď na jednu z otázek knihy Genesis - nárok na prvorozenství nemusí mít nejstarší syn, dědictví zaslíbené země se nemusí uskutečnit hned, odplata za bezpráví je výhradně v rukou Božích.¹⁹

Claus Westermann se domnívá, že hlavní teologický záměr se otvírá v Gn 39,1–3:²⁰ „Hospodin byl s Josefem, takže se mu všechno dařilo.“ Během celé linie příběhu je stále Bůh s Josefem přítomen. Josef všechno koná pod ochranou Boží, všemu co Josef dělá, žehná Bůh. Toto požehnání se přenáší také na lidi, kteří jsou v Josefově blízkosti. Bůh je ale také s Josefem, když dopouští jeho pád. Hospodin pomáhá Josefovi při výkladu snů, ale samotná interpretace nenáleží Josefovi, ale Bohu.

Josef v Egyptě nevystupuje jako nezralý mladík, jakým byl v kap. 37, ale už jako dospělý muž, vyžralý v mnoha zkouškách. Za touto proměnou se skrývá Boží působení. Bůh v tomto příběhu nevstupuje do života vyvoleného národa tak přímým způsobem jako v jiných příbězích patriarchů, ale ovlivňuje je nepřímou, prostřednictvím snů.²¹ Dokáže využít i zlých skutků ke konečnému dobru všech.

Celá tato myšlenka je vyjádřena na dvou místech, poprvé v Gn 45,5: „Avšak netrapte se teď a nevyčítejte si, že jste mě sem prodali, neboť mě před vámi poslal Bůh pro zachování života.“²² Ještě výrazněji je obsažena tato myšlenka v Gn 50,20: „Vy jste

17 GUNKEL, Hermann. *The Legends of Genesis*. Chicago: Open Court, 1901, s. 36.

18 Srov. RENDORFF, Rolf. *Hebrejská Bible a dějiny*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 120.

19 Srov. *Pentateuch*. s.127.

20 Srov. WESTERMANN, Claus. *Joseph*, s. 14.

21 Zdá se, že na rozdíl od pohanských sousedů, Izrael sám neznal úřad oficiálních vykladačů snů. Když ale Hospodin sesílá sny pohanským králům, jsou to jeho služebníci, kteří vysvětlují tajemství nepřipustně ostatním vykladačům (Gn 41, Dan 2,4), srov. *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad – křesťanská akademie, 1991, s. 422.

22 *Bible – Písmo svaté Starého i Nového zákona*. Biblický překlad, Praha: Biblická společnost,

1. Příběh Josefa Egyptského v širším kontextu

zamýšleli zlo proti mně, Bůh však zamýšlel dobro, tím, co se stalo, jak dnes vidíme, zachoval naživu četný lid.“²³

Od počáteční kapitoly, přes Josefův pád i vzestup se celým příběhem prolíná Boží skryté působení. Boží působení se ale také týká Josefových bratrů, jejich zlý skutek vůči Josefovi je začíná dohánět od prvního sestupu do Egypta v kapitole 42 a plně se naplňuje v kapitole 45, kdy se jim dává Josef poznat. Bratři si uvědomují, že Bůh zná jejich provinění a že jim stále hrozí trest za spáchané zlo. Svůj hřích přiznávají, ale k jejich záchraně musí ještě přijít obět' a lítost. Judova dojemná řeč v Gn 44,18–34, je zcela výjimečná. Není to pouhé vyznání hříchu nad spáchaným zločinem na Josefovi, Juda je ochotný se obětovat za ostatní bratry. Josefa dojme k slzám a jistému druhu odpuštění, které však nevyslovuje. Odpuštění Josef nechává na Bohu (Gn 50,20), kterému, stejně jako trest jedině přísluší.

Podívejme se ještě, jak se na postavu Josefa dívá v knize „Bible – postavy a příběhy“, židovský prozaik, esejista a nositel Nobelovy ceny míru za rok 1968 Elie Wiesel:

Toto je příběh o snech a snílci. Frivolní a světský příběh, který, jak se zdá, neskrývá nic ze své hloubky. Střetávají se v něm všechny lidské vášně: láska a nenávisť, ctižádnost a žárlivost, sláva i výčitka:

Tento biblický příběh je jiný, než ostatní. Všechno se odehrává na úrovni psychologické intriky nebo politického spiknutí, nic jakoby se nedotýkalo metafyzické nebo teologické dimenze. Bůh jakoby není přítomen, na situaci, kdy se z bratrů stanou nepřátelé, Bůh odmítá podílet, pozoruje jí jako divák. Podivný příběh, plný spektakulárních zvrátů, naplněných křikem, slzami a hněvem. Válečníci a vězňové, žebráci a vladaři, kteří se znali, ale už se nepoznávali, osoby pronásledované osudem. Krásný, příběh ušlechtilé, a proklaté lásky. Neklid v něm zaujímá stejné místo jako naděje. Tento příběh se u nás hrával před purimovým večerem.²⁴ Proti pohanskému králi, který se zamiluje do krásné Židovky, jsme postavili židovského mladíka milovaného a pronásledovaného modloslužebníci. Josef nás bavil i dojímal, rozesmutňoval nás a naplňoval hrdoostí, krásná žena se stane královnou snáze, nežli

---

1990.

23 Tamtéž.

24 Purim – Židovský svátek, který se slaví 13.–15. dne měsíce adaru, během ní se čte kniha Ester a to při večerní i ranní bohoslužbě. Nejstarší zmínky o tomto svátku se kromě SZ objevují v 2 Mak 15,36, kde se píše o výnosu z r. 161 před Kr., u příležitosti vítězství Judy Makabejského nad Nikánorem. Srov. *Nový biblický slovník*, s. 852.

1. Příběh Josefa Egyptského v širším kontextu

Žid vladařem. Neboť právě o to jde: o proměnu bytosti. Josefův příběh je příběh metamorfózy.²⁵

Metamorfózy rodinné, kdy se upřednostňované dítě stává obětí poskytnutých výhod a metamorfózy společenské, kdy chudý otrok nachází štěstí v cizině a získává vysoký post u faraóna, kdy ale zůstává stále synem Izraele.²⁶

---

²⁵ WIESEL, Elie. *Bible – postavy a příběhy*. Edice Judaica, svazek 5, Praha: Sefer, 1994, s. 87–88.

²⁶ Srov. tamtéž.

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

Cyklus o Josefovi (37–50) je desátý a poslední „rodopis“ a není to mozaika scén jako předchozí příběhy o praotcích.

2.1. Struktura a stručná analýza příběhu²⁷

Struktura:

37,1–11 –Josefovo dětství

39,1–23 – Josef v Egyptě

41,37–57 – Josef významný egyptský úředník

49,1–33 – závěr – požehnání

Claus Westermann, jehož kniha *Joseph* je primární inspirací pro tuto práci, se na postavu Josefa dívá takto: Josef je pastýř. Hebrejský obrat, jehož je užito: *ro'e 'et 'echáv ba-co'n* je dvojjazyčný a umožňuje Josefa pokládat nejen za spolupastýře s bratry, ale i za strážce bratrů – přímo za jejich pastýře – jak tomu nasvědčuje také otcovo pověření „Izrael řekl Josefovi: „Jak víš, tvoji bratři pasou v Šekemu. Chci, abys šel za nimi.“ Řekl: „Půjdu““ (Gn 37,13).²⁸ Je dohlížitelem nad bratry a zpravodajem otcovým.²⁹

Josefův příběh je posledním příběhem patriarchů, reprezentuje přechod od příběhu jedné rodiny k historii celého izraelského národa, které v závěru příběhu symbolizuje Jákobovo požehnání všem dvanácti synům a tímto požehnáním ustanovuje dvanáct kmenů izraelských.

Rodina, která dosud žila v zemi Kanaán tradičně ve svém užším kruhu, přichází v důsledku neúrody do styku s vnějším světem. Je nucena vydat se na cestu do Egypta – dolní země, nakoupit obilí pro svoji obživu.

Pod povrchem příběhu vyvstává problém viny a trestu, viny a odpuštění. Je zde i problém „politické autority“ – otcem privilegovaný syn chce vládnout nad svými bratry. Toto vše je však skrytě řízeno Bohem. Příběh na postavě Josefa ukazuje, že ten kdo se spoléhá na Hospodina, jej vyvede z každé zkoušky a utrpení. Je málo příběhů

²⁷ Tato kapitola vychází především z práce WESTERMANN, Claus, kap. 1–2.

²⁸ *Pentateuch*, s. 128.

²⁹ Srov. SZ překladatelská komise. *Výklady ke Starému zákonu*. Praha: Česká biblická společnost, 1991, s. 158.

v Bibli, které mluví o Boží interakci s lidmi tak intimně a lidsky jako příběh o Josefovi. Dává také možnost poznat charaktery jednotlivých postav a nahlédnout na život v tehdejší době, jak u prostých pastevců v zemi Kanaán, tak i na život a některé zvyky v Egyptě.

V obecné charakteristice je příběh vyprávěn z pohledu pozdější doby, zapadá do období vlády králů Davida a Šalamouna. Není ale psán striktně „historicky“, hlavní důraz je kladen na poučení čtenáře, má širší narativní přesah. Jsou zde patrné také stopy starších tradic, které sahají do doby patriarchů.

Ve struktuře příběhu o Josefovi v kapitolách 37 a 39–45 nacházíme homogenní příběh. Kapitoly 46–50 jsou příběhem o Jákobovi a jeho rodině a jejich putování do Egypta. Zde se také vrací původní styl vyprávění Geneze. Jsou to jednotlivé, krátké, relativně nezávislé příběhy, rozvíjející základní linii příběhů. Do tohoto rámce je vložen příběh o Josefovi, kapitola 37–45, který je hlavní postavou tohoto příběhu.

Kapitola 38 Juda a Tamar zdánlivě do celého kontextu nezapadá. Příběh od v. 37,6 navazuje nit příběhu v. 39,1. Celý příběh o Josefovi je strukturován dvojím dějištěm – Jákobovým domovem – zemí Kanaán a Egyptem.

Rozvíjí se od roztržky mezi Jákobovými syny v kapitole 37, jejich nevraživostí nad privilegovaným mladším bratrem, až k usmíření rodinných svazků ve 45. kapitole. Josef, který má vysoké postavení na egyptském dvoře, svým bratřím odpouští a pomáhá své rodině v nouzi.

Dvě dějové linie příběhu:

V kapitolách 39–41 je popsán Josefův vzestup k moci a v kapitolách 42–45 jsou popsány cesty Josefových bratří. Napětí vzniká mezi těmito dvěma dějovými liniemi, kdy bratři cestují z Kanaánu do Egypta, ve velké nejistotě a obavách o otcův život a o život nejmladšího bratra Benjamína.

Dvojčlenná struktura příběhu odráží dvě etapy historie izraelského národa – dobu patriarchů a dobu králů. Vyvstává zde otázka, jaký je vztah království ke společenskému uspořádání v tehdejší době. Nejprve se zaměřuje na malou sociální jednotku – Jákobovu rodinu, posléze je v důsledku událostí rozšířena vně této jednotky na celý izraelský národ, aby se pak vrátila zpět k rodině.

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

Tématem příběhu jsou události těsně spojené s Boží činností, ale i jeho mlčením, pomocí a požehnáním. Všechno se děje v hranicích rodiny, všechno směřuje k její záchraně a zachování. V tomto rámci je Josefův příběh posledním příběhem patriarchů a představuje přechod od příběhu Jákobovi rodiny k historii celého národa. Rodina přichází do kontaktu s vnějším světem, vyvstává zde otázka, jak může jeden člen rodiny chtít panovat nad ostatními. Pod povrchem příběhu je otázka viny a utrpení, trestu a odpuštění. V samotném příběhu se v kapitolách knihy Genesis objevují jisté rozpory.³⁰ Ty svědčí o zdrojích z několika pramenů.³¹ Josefův příběh prošel dřív několika menšími úpravami, než vznikl v podobě, jakou má dnes. Přes tyto dílčí úpravy si příběh zachovává plynulost a celistvost. Velký význam v tomto příběhu mají sny a jejich výklad, který celý příběh neustále posunuje a mění. Josef sny nevyužívá k věštění, které Bůh zakázal, ale ke sdělení Božího plánu. Obraz Boha je zde jiný než v příběhu o Abrahámovi, kde Bůh k Abrahámovi mluví přímo.

Josefův příběh je někdy vykládán jako mudroslovný, ilustrující okruh témat v knize Přísloví, ale to lze jen těžko doložit. Je možné, že příběh měl sloužit k pozdvihnutí morálky a sebevědomí Izraelitů.

Historické prameny v Egyptě tento příběh nepotvrzují ani nevyvracejí. Některé detaily příběhu, například o Potífarově ženě, jsou běžné lidové motivy. Postava Josefa se vyskytuje nejen v náboženských pracích, ale je také známa i mimo biblický kontext. Z období raného judaismu pochází příběh *Josefa a Asenat*, asi z 1. stol. př. Kr. V příběhu se egyptská královská dcera zamiluje do Josefa a přestoupí na jeho víru, poté musí čelit komplotu Josefových bratří. Tento příběh ovšem vznikl na základě biblického. Ze stejné doby existuje také *Apokalyptická Josefova modlitba*, *Josefova závěť* a *Historie Josefova*. Tyto texty mají zdůraznit Josefa jako spravedlivého muže, kterého Bůh chrání. Následné, které ukazují, jak byla postava Josefova další tradicí zpracovávána.

V Novém zákoně najdeme zmínku o Josefovi v Listě Židům (Žd 11,22). „Také umírající Josef ukázal svou víru, když se zmínil o východu Izraelitů a nařídil, co se má stát s jeho kostmi.“³² a ve Skutcích apoštolských (Sk 7,13–17), kde jeho životní dráhu

---

30 BOWKER, John. *Bible, ilustrovaný průvodce Starým a Novým zákonem*. Ottovo nakladatelství, 2005, s. 45.

31 V Gn 37,25–28 se z izmaelských kupců stávají Midjánci, v Gn 37,26 je Juda dobrým bratrem, později v Gn 37,22, 29 je to Ruben.

32 *Nový zákon*. Praha: Česká liturgická komise, 1989, s. 756.

shrnuje Štěpán v řeči před ukamenováním: „A tehdy se Josef dal svým bratřím poznat a faraon se seznámil s Josefovým rodem. Josef pak poslal pro svého otce Jákoba a pro celé příbuzenstvo. Tak přišel Jákob do Egypta a tam zemřel on i naši praotcové.“³³

2.2. Josefova zkouška 37 – 40

Po zařazení biblického příběhu o Josefovi do širšího kontextu a po naznačení základní teologické myšlenky a struktury se pokusím o podrobnější výklad vybraných kapitol a veršů tohoto úryvku z knihy Genesis.

2.2.1 Milovaný syn, nenáviděný bratr (Gn 37)

Kapitolou 37 začíná tzv. josefovský cyklus, který nás uvádí do problematiky mezilidských vztahů v Jákobově rodině.

Struktura:

37,1–2 – úvod do celého příběhu: „rodopis“

37,3–4 – Jákobův vztah k Josefovi a reakce bratří

37,5–11 – Josefův 1. sen a jeho výklad

37,12–17 – Josef poslán za bratry

37,18–31 – rozhodnutí bratří se Josefa zbavit, prodej Josefa Izmaelitům/Midjancům

37,32–35 – lež o smrti Josefově, otcův smutek

37,36 – závěr: Josef prodán Potífarovi

Vv. 1–2 Jákob se usadil v zemi, kde předtím pobýval jeho otec – v zemi Kanaán. Sedmnáctiletý Josef byl pastýřem ovcí spolu se svými bratry. Byl to mladý chlapec, pásl se syny Bilhy a Zilpy, manželky svého otce, a prozradil na ně otci zlé věci.

Čeho se Josefovy řeči týkaly, se můžeme jenom domnívat. Podle výkladu rabína Rašiho donášel Josef na syny jejich ženštin – služek, kvůli pojídání končetin živých zvířat a podezření z krvesmilstva.

Josef, hebr. *Jósép* – at' Bůh přidá (syny),³⁴ byl upřednostňovaným synem Jákoba a jeho milované ženy Ráchel, která zemřela při porodu syna Benjamína. Jeho bratři ho pro tuto otcovu přízeň nenáviděli. Josef je synem, kterého po dlouhé době porodila

³³ Tamtéž, s. 390.

³⁴ *Nový biblický slovník*, s. 454.

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

Ráchel, synem Božího „rozpomenutí“ (Gn 30,22n) – je jejím prvorozeným a zároveň je posledním synem porozeným v Aramu. Josef je tedy od počátku jakýmsi dítětem zlomu.

Ve v. 2 autor jakoby navazuje na tradiční látku, když hovoří o „rodopisu Jákobovu“, ale místo toho následuje pouze údaj o Josefovi. V tomto místě je příběh Josefův napojen na příběhy praotců, především Jákoba.

vv. 3–4 otcův přednostní vztah k Josefovi a jeho důsledky:

Izrael miloval Josefa víc než všechny své syny, protože se mu narodil ve stáří. Dal mu zhotovit vzácné barevné roucho. Když jeho bratři viděli, že ho otec miluje víc než ostatní bratry, nenáviděli ho a nechtěli s ním ani laskavě promluvit.

Bratři Josefa nenávidí, protože na ně žaluje otci. Otec ho zahrnuje mimořádnou láskou, jeho sny věští nadvládu nad nimi.³⁵ Josef je syn stáří, může to odkazovat na otcův vysoký věk, ale může to znamenat Josefovou duševní vyspělost vůči ostatním bratrům, fyzickou podobu s otcem, může to také znamenat, že byl synem, který slouží otci, nebo že jeho matkou byla milovaná Ráchel.

Gen 30,22–25: I rozpomenul se Bůh na Ráchel, vyslyšel ji a otevřel její lůno. Otěhotněla, porodila syna a řekla: „Bůh odňal mé pohanění.“ Dala mu jméno Josef (to je Přidej-Bůh) a dodala: „Kéž mi Hospodin přidá ještě dalšího syna.“ Když Ráchel porodila Josefa, řekl Jákob Lábanovi: „Propusť mě, abych mohl odejít do svého domova a do své země.“

„Dal mu zhotovit vzácné barevné roucho.“ Konflikt, který uvádí do pohybu příběh, se rodí v okamžiku, kdy zvláštní vztah mezi otcem a synem dochází vyjádření konkrétním činem. Tato zvláštní láska je veřejně prohlášena ve formě daru. Dar uvádí do pohybu příběh, na němž všichni, včetně Jákoba, mají svůj podíl viny.

kʾtōnet passīm od 2 Sam 13,18 se téhož výrazu užívá pro oděv princezny. Z toho lze soudit, že šlo o oděv výjimečný. Jákob tedy učinil něco více než jen pouhý dar, ale povýšil Josefa nad ostatní bratry.

Spor mezi Josefem a jeho bratry vyvrcholil otcovým upřednostněním Josefa právě darem pestrobarevné suknice. Tato je v různých překladech Bible, rozličným způsobem interpretována. Jo možné nalézt alespoň stručný přehled možných významů:

---

35 Srov. WESTERMANN, Claus. *Joseph*, kap. 3. a 4.

- „i učinil byl jemu sukni rozličné barvy“³⁶
- „sukni proměnných barev“³⁷
- „brokátová suknice“ (komentář: „pokus vystihnout hebrejský výraz, který se dá těžko jednoznačně určit“)³⁸
- „pestře tkanou suknicí“ (s příklonem k Vulgátě)³⁹
- „vzácné barevné roucho“⁴⁰
- „dal mu udělat zdobenou suknicí“⁴¹

Význam tohoto oděvu tkvěl v tom, že dodával jeho nositeli významné postavení a vládu nad ostatními. „Suknice zřejmě měla být Josefovi neustálou připomínkou jeho odpovědnosti za bratry, nikoli pobídkou k pohoršlivé pýše.“⁴²

Pokud byl oděv dlouhý *ke kotníkům* a slavnostní, nemohl v něm Josef pracovat, jako by mu tedy otec říkal *ty nepracuj* a bratřím *pracujte za něho*. Oděv byl bratrům stále na očích, stále jim nápadně připomínal přednostní lásku, kterou otec k Josefovi choval. Tím stále dráždil jejich žárlivost a závist. Snad na to odkazuje také výraz *wajjir 'ú* viděli, že ho otec miluje.

vv 5–11 Josefovy sny

K dovršení rozkolu mezi Josefem a jeho bratry přispěly Josefovy sny. Sen nebyl něčím soukromým a nedůležitým jako dnes, ale byl to Boží zásah, odkazující na budoucnost. Výklad snů náležel jen Bohem vyvoleným lidem. Bratři nechápou, že tím vyvoleným je Josef. I otec je Josefovým snem zaražen a Josefa okřikne.

Jednou měl Josef sen. Když jej vyprávěl svým bratrům, jejich nenávist k němu ještě vzrostla. Řekl jim: „Poslechněte si, co se mi zdálo. Vázali jsme na poli snopy. Najednou se můj snop zvedl a postavil a vaše snopy ho obklopily a poklonily se mému snopu.“ Bratři mu řekli: „To chceš být naším králem a vládnout nám?“ A ještě víc ho nenáviděli kvůli jeho snům a kvůli jeho řečem. Pak se mu zdál další sen a zase jej vypravoval bratrům: „Zase se mi zdál

36 *Bible Olomoucká*, 1417.

37 *Bible Kralická*, běžné vydání, 1613.

38 ČEP, 1968.

39 ČEP, 1985.

40 ČKP, 2006.

41 *Jeruzalémská Bible*. 1992, 2009.

42 ČEP, 1968, s. 219.

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

sen. Viděl jsem slunce a měsíc a jedenáct hvězd, jak se mi klaní.“ Vyprávěl to otci i bratrům, ale jeho otec ho okřikl: „Co je tohle za sen?! To snad máme jít, já, tvoje matka a tvoji bratři, a poklonit se ti až k zemi?!“ Bratři se na něj velmi rozhněvali, ale otec tu věc uchovával pečlivě v paměti.

K dovršení rozkolu mezi Josefem a jeho bratry přispěly jeho sny. Božím oslovením může být někdy i sen. V Josefově příběhu se jedná vždy o dvojici snů, druhý sen je potvrzením a stupňováním snu prvního. Výklad snů u Josefa vede k jeho pádu, posléze k vyvážení a záchraně celého národa.

Ve druhém snu se Josef výslovně jmenuje jako předmět klanění, zahrnuje nejen bratry, ale navíc také otce a matku. Otcova reakce je paralelní s reakcí bratří na první sen. Nyní stojí proti Josefovi, nejen bratři, ale i otec, který vyjadřuje pohoršení nad povýšeným výkladem snu svého syna. Jákob si je přes svou výtku dobře vědom, co může sen znamenat. Napětí vzniká z vědomí, že sen může být spíše než produktem Josefových ambicí ve skutečnosti skrytým znamením od Boha.

V Novém zákoně se setkáváme s podobnou scénou ve zjevení anděla spícím pastýřům (srov. Lk 2,19). Pastýři vyprávějí, co jim zvěstoval anděl: „Všichni, kteří to slyšeli, se divili tomu vypravování pastýřů. Maria však uchovávala všechna ta slova a uvažovala o nich ve svém srdci.“⁴³

Podobně Lk 2,51 po návštěvě dvanáctiletého Ježíše v chrámě: „Odešel pak s nimi a přišel do Nazareta a poslouchal je. Jeho matka Maria uchovávala to ve svém srdci.“⁴⁴

Také v Lk 1,66 lidé shromáždění v Zachariášově domě prohlašují: „Všichni, kteří o tom slyšeli, přemýšleli o tom ve svém srdci a pravili: ‚Co asi z tohoto dítěte bude?‘ Neboť ruka Páně byla s ním.“⁴⁵

vv 12–30 bratři odstraňují Josefa ze scény

Jednou se bratři vydali pást otcova stáda do Šekemu. Izrael řekl Josefovi: „Jak víš, tvoji bratři pasou v Šekemu. Chci, abys šel za nimi.“ Josef řekl: „Půjdu.“ Otec mu přikázal: „Jdi a zjistí, jak se daří tvým bratrům i stádům, a přijď mi to povědět.“ Poslal ho k nim z údolí Chebron a Josef šel do Šekemu. Kdosi ho potkal, jak bloudí po planině, a zeptal se ho: „Co

---

43 COL, Rudolf. *Nový zákon Sýkorův v překladu a revisi Hejčlově*. Velehrad, 1948, s. 158.

44 Srov. tamtéž, s. 161.

45 Srov. tamtéž, s. 156.

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

hledáš?“ „Hledám své bratry,“ odpověděl. „Pověz mi prosím, kde pasou.“ „Odešli odtud,“ řekl mu ten muž. „Slyšel jsem, jak si řekli, že půjdou dál do Dotanu.“

Z textu se dovidáme, že otec posílá Josefa k ostatním bratrům. Když je nenajde tam, kde mají být, hledá je jinde. Ve chvíli bezradnosti Josefa oslovuje „nějaký muž,“ v němž můžeme vidět Božího posla a který mu dá radu, kde má bratry hledat.

Josef se tedy vydal za svými bratry a našel je v Dotanu.¹⁸ Uviděli ho z dálky, a ještě než k nim došel, smluvili se, že ho zabijí. Řekli si mezi sebou: „Tamhle přichází ten snilek. Pojďme, zabijeme ho a hodíme do nějaké cisterny. Řekneme, že ho sežrala dravá zvěř. Pak uvidíme, co bude s jeho sny.“ Když to slyšel Ruben, chtěl ho před nimi ochránit. Řekl: „Rozhodně ho nezabíjejme!“ A navrhl: „Neprolévejte krev. Hodte ho do této cisterny v pustině, ale nedopouštějte se na něm násilí!“ Chtěl ho z jejich rukou vysvobodit a vrátit jeho otcí.

Když Josef přišel ke svým bratrům, svlékli mu šaty, právě to vzácné barevné roucho, které měl na sobě. Chopili se ho a hodili ho do cisterny. Cisterna byla prázdná, nebyla v ní voda. Pak se posadili k jídlu. Tu vidí karavanu Izmaelitů, jak přichází z Gileadu. Jejich velbloudi nesli dragantovou gumu,⁴⁶ balzám a vonnou pryskyřici. Vezli to do Egypta. Juda řekl bratrům: „Jaký užitek budeme mít z toho, že svého bratra zabijeme, i když zahladíme stopy po jeho krvi? Prodejme ho raději Izmaelitům – tak na něj nemusíme vztáhnout ruku, vždyť je to náš tělesný bratr.“ Bratři ho poslechli. Když kolem přecházeli obchodníci z Midjanu, bratři vytáhli Josefa z cisterny, prodali Izmaelitům za dvacet stříbrných a ti ho odvedli do Egypta.

Ruben se vrátil k cisterně a zjistil, že tam Josef není. Roztrhl si oděv, šel zpátky k bratrům a řekl jim: „Chlapec tam není! Co si jen počnu?!“

Ruben ukazuje, jak se cítí bezmocně v situaci, do níž se dostal a na níž nenese přímý podíl. Prvorozený Ruben, byť všelijak potřísněný nepravostí (Gn 35,22), cítí odpovědnost za bratra, ale nemá dost síly rozhodnutí bratrů úplně zvrátit. Jeho nářek je plný zoufalství a kontrastuje s chladnokrevností bratří, kteří maskují stopy svého činu.

vv 31–35 otcův zármutek

Vzali Josefovo roucho, zabili kozlíka a namočili roucho do jeho krve. Pak poslali zkrvavené roucho otcí se slovy: „Toto jsme našli. Řekni, je-li to roucho tvého syna, nebo ne.“ Poznal roucho a zabědoval: „Roucho mého syna! Dravá zvěř ho sežrala! Josefa rozsápala

⁴⁶ Vysvětl. Jde o pryskyřičnou směs, patrně o mizu stromu, která byla určena k rituálním účelům, v lékařství apod. Případně se může jednat o směs šťáv z různých pryskyřičných stromů.

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

šelma!“ Jákob si roztrhl šaty a přepásal se žínící. Truchlil pro Josefa mnoho dní. Přišli všichni jeho synové a všechny jeho dcery, aby ho utěšili, ale nebyl k utěšení. Říkal: „Žalem odejdu za svým synem do podsvětí.“ Tak pro něj otec plakal.

Otcův zármutek a jeho nářek připomíná, že za tímto příběhem se skrývá tajemství života a smrti.

V. 36 k zármutku nepatří

Mezitím ho Midjanci prodali v Egyptě faraónovu dvořanu Potífarovi, veliteli tělesné stráže.

2.2.2. Juda a Tamar (Gn 38)

Umístění kapitoly 38, vyprávějící příběh Judy⁴⁷ a jeho snachy Tamar do Josefovského cyklu zdánlivě nezapadá:

Uběhlo mnoho dní a Judova žena zemřela. Pak se vypravil ke střihačům svých ovcí do Timny na stíž svých ovcí. Tamar odložila vdovské šaty, vzala si závoj a usedla u vchodu do Enajim. Viděla, že Šela již dospěl, a ona mu nebyla dána za ženu. Juda jí uviděl a pokládal jí za nevěstku,⁴⁸ protože měla zakrytou tvář. Odbočil k ní a zeptal se : „Mohu k tobě vejít?“ Nevěděl, že je to jeho snacha. Řekla mu: „Co mi dáš, když ke mně vejdeš?“ Odpověděl: „Pošlu ti kůzle ze stáda.“ Řekla: „Dáš mi zástavu, než je pošleš.“ „Jakou zástavu ti mám dát?“ zeptal se. „Tvůj pečetní prsten, šňůrku a hůl, kterou držíš v ruce.“ Dal jí ty věci a ona počala s ním. Gn 38,12–18⁴⁹

Tamar jedná v linii Jákobových tajných plánů, zamýšlí lest vůči otci svého zemřelého muže, který nevědomky naplní úkol syna. Tato událost se příhodně odehrává o slavnosti stříže, spojené s oslavami a rituály plodnosti, v Mojžíšově zákoně zakázanými (Dt 23,18). Juda, jehož manželky jsou Kanaánky, se ochotně přizpůsobuje místním zvyklostem vv.12–13 . Tamar jedná jako prostitutka, ale jejím záměrem je počít a porodit syna, tj. naplnit úkol ženy v tehdejší společnosti (srov. Sára v Gn 16,2–4,

---

47 Podle jahvistické tradice žil Juda stranou od svých bratrů a spříznil se s Kanaánci, z jeho spojení se snachou Tamar vzešly kmeny Perese a Zeracha. Srov. *Jeruzalémská Bible*. Skupina překladatelů, 1992, s. 89.

48 Ve vlastním smyslu „posvátná prostitutka“, nepohání ji nestoudnost, ale touha mít dítě z krve svého zemřelého manžela, Juda uzná její čin za „spravedlivý“, v. 26, a její potomci jej chválí, Rt 4,12. Srov. tamtéž.

49 *Pentateuch*.

Rachel v Gn 30,1–6). Lstí dosáhne svého, když jí její tchán Juda oklamal a neumožnil sňatek s posledním svým synem podle levirátního zákona.

Ve společenském systému, o němž tento text mluví, není podstatné, kdo dítě porodí, ale kdo je jeho otec. Toto patriarchální zřízení je obecně uznáváno jako Boží řád, ale přesto není úplně akceptováno, je narušováno jednotlivými zásahy, které však podstatně tento řád změní.

Z vnějšího pohledu můžou být tyto iniciativy posuzovány jako mravně nepřijatelné, ale slouží paradoxně k uskutečnění Božího plánu s vyvoleným lidem. Támar v této perikopě využívá svých šatů jako prostředku k získání svého cíle, zakrývá si obličej, pro Judu je znamením nevěstky. Stejně jako Potifarka poukazuje na svůj oděv na lůžku a zároveň kryje svojí žádostivost. U Josefa však, stejně jako u mužů v té době, oděv znamenal postavení ve společnosti, komunikační prostředek.⁵⁰

Jak jsme již vícekrát upozornili, vsuvka o Judovi a Támar se celkovému kontextu komentovaného textu zdánlivě vymyká, přesto má však v židovské tradici tento příběh své opodstatnění. Odpověď na vzájemnou souvislost přináší rabín Avravanel ve svém komentáři.

Dva počátky mělo království Izraele a království Judsko, neboť Josef byl počátkem Izraele se svými dvěma syny Efrajímem a Manassesem, které mu porodila Egyptánka, proto bylo království bez poctivosti a přímosti.

Juda byl na počátku králů Judského království, kteří byli a budou v čase mesiášského krále ze dvou jeho synů, které mu porodila Támar, neboť ona byla zvolena, aby z ní vzešli svatí králové pro její dokonalost, království bylo od Hospodina, odjakživa a navěky, aby byla dána na vědomí spravedlnost Judy, který se oddálil od bratří kvůli jejich krutosti vůči Josefovi a také nemohl snést zlo, které způsobili otci.

Tora zná příběh Judy, že nad ním bděl Hospodin, z Judových synů nezemře nikdo jen Er a Onán, protože byli špatní sami o sobě a hřešili proti Bohu.⁵¹

Žádný z bratrů nevystupuje v příběhu o Josefovi tak výrazně jako Juda, toto právě podtrhuje samostatná kapitola Judova soukromí.

---

50 Srov. HŘEBÍK, Josef. *Lest cestou k požehnání*. Praha, 2001. Disertační práce. s. 78–79.

51 AVRAVANEL, Jicchaq. *Peruš al Tora*. Jerušalajim, 1984, s. 371.

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

Juda navrhl prodej Josefa, aby se neposkvrnili jeho krví (bratrovraždou), přes Judu pak jde požehnání Boží pro vyvolený národ („Judovci“ – Židé), ale bez Josefa a celého egyptského intermezza, které končí největším Božím osvobozujícím činem Starého zákona – vyvedením z Egypta, domu otroctví, by nedošlo k uzavření smlouvy a vyvolení na Sinaji. To je naznačeno v textu především požehnáním Jákobovým v Gn 49,8–12 pro Judu. Juda není prvorozeným, a přesto je nositelem zaslíbení (stejně jako jeho otec Jákob) – a podobně i Josef není Jákobovým prvorozeným, a přesto právě přes ně dopadá na celou rodinu požehnání.

Bůh si volí podle svých kritérií a překračuje lidské zvyklosti. Tak tomu bude v dějinách i nadále (David, Šalomoun).

Tobě, Judo, tobě vzdají čest tví bratři. Na šíji nepřátel dopadne tvá ruka; synové tvého otce se ti budou klanět. Mládě lví je Juda. S úlovkem, můj synu, vystoupil jsi vzhůru. Stočil se a odpočíval jako lev, jak lvíce. Kdo ho donutí, aby povstal? Juda nikdy nebude zbaven žezla ani palcátu, jenž u nohou mu leží, dokud nepřijde ten, který z něho vzejde; toho budou poslouchat lidská pokolení. Svě oslátka si přiváže k vinné révě, mládě své oslice k révoví. Oděv svůj vypere ve víně, háv knížecí v krvi hroznů. Oči bude mít tmavší než víno, zuby bělejší než mléko. (Gen 49,8–12 ČEP)

2.2.3. Josef v Potífarově domě (Gn 39)

Tato kapitola je stěžejní ve vyprávění Josefova osudu. Josef zde vystupuje jako schopný správce, jemuž jeho pán svěřil veškerý majetek.

Struktura:

- 39,1–3 – Josef odveden do Egypta
- 39,4–5 – získává Potífarovu přízeň
- 39,6–7 – Josefův krásný vzhled
- 39,8–9 – přízeň Potífarovy ženy
- 39,11–15 – odmítnutí \Potífarovy ženy
- 39,16–18 – obvinění Josefa Potífarovou ženou
- 39,19–20 – Josef ve vězení

v. 1–3: Josef byl odveden dolů do Egypta. Od Izmaelců, kteří ho tam dovedli, si ho koupil Egyptan Potífar, faraónův dvořan a velitel tělesné stráže. S Josefem však byl Hospodin, takže

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

ho provázel zdar. Byl ustanoven správcem v domě svého egyptského pána. Jeho pán viděl, že je s ním Hospodin a že všemu, co Josef činí, je požehnáno.

Výchozím motivem vyprávění je v kapitole 39 konstatování, že s Josefem byl Hospodin, což znamená úspěch a zdar, jehož si všimne i jeho pán.

Souvislost Božího požehnání a štěstí v tomto světě je příznačná pro celý starověk. Oproti sumerské mytologii je Josefův příběh rozdílný. V pohanském mýtu musí člověk předtím, než se vydá na cestu, která vede přes území nějakého božstva, poznat zda je mu tento bůh nakloněn. Zde hrdinovi žehnají nikoliv egyptští bohové, ale Hospodin, který tak zjevně není vázán na místo. Nejde však o doklad universalizmu židovského náboženství. Zde ještě nejde tolik o představu Hospodina jako Boha nad celým světem, ale spíše o vědomí, že se jedná o „Boha otců“, který není vázán k nijaké zemi, ale ke konkrétní skupině kočovníků, kterou všude doprovází. Hospodinovo požehnání právě Josefovi není v textu nijak zdůvodněno jeho zásluhami. Jedná se o Boží iniciativu a jeho svobodnou vůli.

v. 4–5: Josef proto získal Potífarovu přízeň a posluhoval mu. Ten ho ustanovil správcem svého domu a svěřil mu všechno co měl. Od té chvíle, kdy ho Egyptan ustanovil ve svém domě správcem nade vším, co měl, žehnal Hospodin jeho domu kvůli Josefovi. Hospodinovo požehnání bylo na všem, co měl, v domě i na poli.

Požehnání má expanzivní povahu. Od toho, komu je Bohem žehnáno, se šíří na okolí. Od okamžiku, kdy Egyptan ustanoví Josefa správcem svého domu, provází jeho hospodářství zdar.

v. 6: Josef byl krásné postavy, krásného vzhledu.

Josefův krásný vzhled není pro vypravěče sám o sobě důležitý ani takto nemá být příjemci vyprávění usnadněno vytvořit si představu hrdiny. Zmínka o přitažlivém vzhledu má pouze odůvodnit následující děj. Krása ve Starém zákoně nebývá spatřována v bytí, ale v dění, souvisí víc s osobou než s tváří.

v. 7: Po těchto událostech se stalo, že se žena jeho pána do Josefa zahleděla a naléhala: „Spi se mnou!“

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

Zde poukazuje na skutečnost, že biblické vyprávění se nezabývá introspekci, líčením vnitřního světa jednotlivých postav. Pozornost je v Josefově příběhu plně zaměřena na to, co se děje ve vztahu jedné osoby k druhé. To však neznamená, že by to zároveň neodhalovalo cosi z psychologie postav.

Zatímco ve verši 7 Potífarka chce, aby s ní Josef „spal“, ve verši 10 žádá, aby k ní „ulehl a byl s ní“.

v. 8–9: Ale on odmítl a ženě svého pána řekl: „Pokud mě tu můj pán má, nestará se o nic, co je v domě; svěřil mi všechno, co má. V tomto domě není nikdo větší než já. Nevyňal z mé správy nic, jen tebe, protože jsi jeho manželka.“

V. 8 je předmětem dohadů různých teologů. Gunkel zde vidí kontrast mezi „Egypt’ančinou smyslností a cudností izraelského chlapce“.⁵² Procksche podobně obraz „čistoty stojící proti nečistotě“, (který by se dal potažmo vykládat i s ohledem na vztah Egypta a Izraele).⁵³ Oba tyto příbuzné výklady však posouvají příběh do abstraktně-moralizující roviny, která neodpovídá vlastnímu záměru vyprávění.⁵⁴

Josef se Potífarkou nenechá svést, proto, že nechce zradit důvěru, kterou do něj Potífar vložil. Celý Egypt’anův majetek mu byl k dispozici, aby ho spravoval – kromě jeho ženy. Ta je vyňata z jeho správy a je jakousi živou hranicí jeho moci. Kdyby ji překročil, Josef sám by panoval. Takový krok však učinit nechce. Respektuje stanovené hranice, neboť vidí souvislost mezi přízní Egypt’anovou a přízní Hospodinovou.

V této souvislosti se nabízí paralela s příběhem o pádu Adama Gn 3,1. Adam smí jíst ze všech stromů kromě jednoho. Neposlušnost jednoho – Adama, zde Potífarce v kontrastu s poslušností druhého Krista, tady Josefa. Tato interpretace příběhu o Josefovi a Potífarce, je výkladem předávaným v židovské, křesťanské a dokonce i muslimské tradici, ať již exegetické nebo umělecké. Josefovo nepodlehnutí Potífarce souvisí se ctností věrnosti a čistoty.⁵⁵

v. 9b: „Jak bych se tedy mohl dopustit takové špatnosti a prohřešit se proti Bohu!“

---

52 Srov. GUNKEL, Hermann. *The Legends of Genesis*.

53 Srov. PROSCHKE.

54 Srov. WESTERMANN, Claus. *Joseph*.

55 BROŽ, Jaroslav. *Josefovský seminář*. KTF, 2012.

Tímto hříchem proti Bohu by byla nikoliv necudnost, ale porušení věrnosti vůči Bohu, který ho povýšil, který však zároveň stanovil hranice, kam smí disponovat svou mocí nad Egyptanovým majetkem.⁵⁶

v. 10: A třebaže se Josefovi nabízela den co den, nevyhověl jí, aby k ní ulehl a byl s ní.

Verš 10 dává výše vylíčenému pokušení trvání. Potífarčina nabídka se den za dnem opakuje, což nakonec vyústí v krizi, dramatický líčenou ve verších 11–18. Josef je těžce zkoušen tím, že ho svádí právě žena jeho pána, před níž nemá kam utéci. Tváří v tvář jejímu svádění musí vytrvat. Strohost a absence psychologizace dodává příběhu na působivosti.

v. 11–15: Jednoho dne přišel do domu, aby vykonával svou práci. Nikdo z domácích v domě nebyl. Tu ho chytila za oděv se slovy: „Spi se mnou!“ Ale on jí nechal svůj oděv v ruce, utekl a vyběhl ven. Když viděla, že jí nechal svůj oděv v ruce a utekl ven, křikem přivolala služebnictvo a vykládala jim: "Hleďte, přivedli nám Hebreje, a on se u nás bude miliskovat! Přišel za mnou a chtěl se mnou spát. Proto jsem se dala do takového křiku. Jak slyšel, že se dávám do křiku a volám, nechal svůj oděv u mne, utekl a vyběhl ven.“

Josef se ocitá s Potífarčinkou sám v domě. Lakoničnost vyprávění, přísná věcnost a jednoznačnost popisu jako by měla bránit čtenáři, aby u této epizody příliš prodléval. Josef, nechce-li se provinit proti Bohu a Potífarovi, nezbývá než utéct. Podobně jako v kapitole 37, kdy je Josef zrazen bratry, se tu jeho oděv dostává do středu dění. Ve verších 12b, 15b a 18b je událost třikrát popsána podobnými slovy („nechal svůj oděv v ruce, utekl a vyběhl ven“) – nejprve vypravěčem při samotném dění, potom Potífarčinkou před služebnictvem a nakonec Potífarčinkou před Potífarem. Zajímavý je vzhled vypravěče, který si všímá, že zakrytí pravé skutečnosti se nejlépe dosáhne tím, že se líčení co nejvíce přiblíží pravdě a posune se v detailech.

v. 16–18: Uložila oděv u sebe, dokud nepřišel jeho pán domů. ¹⁷Jemu vykládala totéž: „Přišel za mnou ten hebrejský otrok, jehož jsi k nám přivedl, a chtěl se se mnou miliskovat.

¹⁸Když jsem se dala do křiku a volala, nechal svůj oděv u mne a utekl ven.“

Když Egyptanka svému muži líčí svou smyšlenku o tom, co se stalo, nezapomene do kruhu viny zatáhnout i jej: „Byl to přece ten hebrejský otrok, kterého jsi ty, Potífare,

⁵⁶ Srov. WESTERMANN, Claus. *Joseph*.

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

k nám přivedl, kdo se mě snažil zneužít!“ Tato slova, jakkoliv napomáhají jinak lživé obhajobě, jsou zcela pravdivá. Žena by je mohla ke své obraně užít i tehdy, když by pravda vyšla najevo. Neměl jsi nám sem toho krasavce vodit, mohl jsi tušit, že neodolám... Její obhajoba připomíná Adamovu z Gn 3: „Žena, kterou jsi mi dal“.

v. 19–20: Jakmile Josefův pán uslyšel slova své ženy, která ho ujišťovala: „Jak říkám, tohle mi provedl tvůj otrok“, vzplanul hněvem, vzal Josefa a vsadil ho do pevnosti, tam, kde byli vězňeni královi vězňové. Tak se Josef ocitl v pevnosti.

Potífar vyslechne manželku, rozhněvá se a nechá Josefa zavřít, aniž by mu dal prostor k obhajobě. Potífarova si svou „prozíravou“ řečí získala služebnictvo na svou stranu. Josef si nyní může poprvé uvědomit, že je v Egyptě otrokem. Je to důležitý teologický aspekt tohoto dějového zvratu. Bylo by na místě se ptát, co to je za Boha, který dovolí, aby Josef urputně se bránil pokušení, nakonec za svou statečnost, spravedlnost a věrnost byl vsazen do vězení. Kde je nyní jeho blízkost? V příběhu schází jakékoliv zdůvodnění tohoto pádu. Schází tu i Josefova pře s Hospodinem. Byť se ocitl u Egyptřana v nemilosti a padl na dno, Josef se s Bohem nehádá, nesoudí ho, nepochybuje.

Exkurs:

K veršům 7–20, najdeme ve starověké literatuře množství paralel. Jednou je egyptský příběh „O dvou bratřích“. Nejde však o přímou závislost; srov. Faidra pokoušející Hippolyta v řecké mytologii, dalšími jsou verze perská a indická. Nejedná se zde tedy zdroj literární, ale ústní předliterární zdroj. *Commedie*, kde se líčí samé dno předposledního, osmého kruhu pekla určeného lhářům a falšovatelům pravdy, zmiňuje vnitřním ohněm

Pro potrestání vinice, jistou odpověď dává Dante, který ve XXX (v. 97) zpěvu žhnoucí falešníci, která obvinila Josefa. „Josefa nařkla jedna z mrch“, překládá Vladimír Mikeš. *L'una è la falsa ch' accusò Giuseppe*, „jedna je ta falešná, jež obvinila Josefa“.

V protestanském pojetí se důraz přesouvá na Josefovu věrnost, do centra dění se dostává Potífarova, jako obraz nevěrné ženy. Dává se zde mnohem větší důraz na věrnost, než na zdrženlivost, Josef již není obrazem čistoty, ale věrnosti. Protestanský

aspekt, zdůrazňující věrnost, se dostává do protikladu se židovskými, křesťanskými a muslimskými komentáři nebo jde dokonce až k tvrzení, že nejde o čistotu, ale jen o věrnost.

V tradičních židovských, křesťanských a muslimských komentářích je Zuleika, Potifarka nahlížena jako hříšnice. V komentářích muslimských vystupuje další alegorický motiv konfrontace pravého zjeveného náboženství reprezentovaného „prorokem“ Josefem a pohanství reprezentovaného Egypt'ankou.

Výjimkou jsou perští súfijští mystičtí básníci z 15. století Rumí, Hafiz nebo později Džamí v díle Yusúf a Zuleika, v posedlosti Potifarovy ženy Josefem vidí obraz nekonečné touhy duše po Bohu. Není zde smyslnou ženou, ale bytostí, v jejímž srdci zeje propast duchovní touhy po Bohu symbolizovanou Josefem. Po Josefovi se nesápe, ale klečí před ním. Zuleika si na konci Džamího příběhu, poté, co zničí modly, bere Josefa za muže, což má být obraz mystické svatby duše s Bohem – perští básníci tak využili příběh z Koránu, podobně jako mnozí křesťanští mystikové⁵⁷ v Písni písní.

Rabín Jicchaq Avranael upozorňuje v Peruš al Tora (Gn 39), s. 376, nepřímou proti komu vzplanul Potifarův hněv. Podle midraše Potifar podezřívá svou ženu, avšak musel Josefa odsoudit, kvůli dobré pověsti své ženy a svých dětí.

v. 21–23: Ale Hospodin byl s ním, rozprostřel nad ním své milosrdenství a zjednal mu přízeň u velitele pevnosti; ²²ten Josefovi svěřil všechny vězně v pevnosti. Řídil vše, co se tam mělo dělat. ²³Velitel pevnosti nedohlížel na nic, co mu svěřil, poněvadž s Josefem byl Hospodin; všemu, co činil, dopřával Hospodin zdaru.

Jde o téměř stejné věty jako na začátku kapitoly, kdy Josef začínal u Potífara. Josef se opět může setkat s Boží blízkostí. Hospodinova milost se projevuje v přízni velitele žaláře, který mu podobně jako dříve Potifar svěřil všechno do péče.

To, že někoho Hospodin provází, neznamená, že se dotyčnému stále dobře daří. Takový člověk může zakusit pády a pokoření. Bůh je ve svém jednání vůči člověku zcela svobodný a jeho jednání není pouze automatickým zrcadlem toho lidského, budeš-li věrný, budeš se mít dobře; nebudeš-li věrný, zle se ti povede.

Z hlediska eschatologického zmíněný výpočet skutečně platí: dobří dojdou odměny, zlí trestu. V židovském chápání toto schéma platí, je však třeba počítat s Božím

---

57 Sv. Jan od Kříže.

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

odpuštěním a milosrdenstvím: Boha si nelze koupit dobrými skutky, fungující na principu jednání – odměna/odplata, ale v samotném židovském kontextu bylo na základě životních zkušeností kriticky reflektováno (Job, Kohelet).

V tomto příběhu, nejsme schopni posoudit dobro a zlo, které se nám děje, a smysl jednotlivých událostí. Josefův příběh však zároveň ukazuje, že Bůh z lidského života nemizí ani ve chvílích, kdy nelze vnímat jeho blízkost. Tak jako vypravěč vidí velmi realisticky a střízlivě lidské vztahy, vnímá i vztah mezi Bohem a člověkem. Hospodin Josefa provází a vede, ale neušetří ani velkých pádů a utrpení. Příběh by vyzníval téměř sekulárně, ale přesto se v něm stále setkáváme s Božím působením. To je však živé, nepřevoditelné do obecných a univerzálních pravd.

2.2.4. Josef ve vězení (Gn 39 – 40)

Josef se po falešném obvinění Potifarky ocitá v žaláři, kam ho dal zavřít jeho pán Potifar. I tam je s Josefem Hospodin, žalárník mu svěřuje péči o ostatní.

Struktura:

39,20–23 – Josef vsazen do vězení

40,9–11 – Číšníkův sen, Josefův výklad

40,16–17 – Pekařův sen, Josefův výklad

Gn 39,20–23 Chopil se ho a vsadil do žaláře, do místa, kde byly drženi v poutech královští vězni. Tam seděl ve vězení. Ale Hospodin byl s Josefem a popřál mu milost, obdařil ho přízní žalárníka. Žalárník svěřil Josefovi všechny, kdo byli v žaláři uvězněni, a měl pravomoc nad vším, co se tam dělo. Protože Hospodin byl s Josefem a cokoli Josef dělal. Hospodin provázel zdarem.

Josef se stává předobrazem budoucího zachránce země, podle prorockého slova je pastýřem Izraele (Gn 49,24).

Gn 40,9–11 Ve snu jsem měl před sebou vinnou révu, na révě byly tři výhonky. Ve chvíli vypučela, rozkvetla a dozrály na tři trsy hroznů. Měl jsem v ruce faraonovu číši. Vzal jsem hrozny, vymačkal je do číše a podal jsem číši faraonovi.

Číšníkův sen zde znázorňuje jeho skutečnou činnost – příprava vína a podání číše. Josef vykládá podle analogie času – tři výhonky, jako tři dny, když uplynou, předpověď se naplní (srov. Mt 20,18–19, Lk 24,21).

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

Gn 40,16–17 Když vrchní pekař viděl, že výklad je příznivý, obrátil se na Josefa: „I já jsem měl sen. Na hlavě nesu tři koše pečiva. Ve vrchním koši byly všelijaké zákusky pro faraona. A ptáci mi je sezobali přímo z koše na mé hlavě.“

Josef vykládá sen analogicky jako budoucí nekrofagii – chléb představuje tělo. Příznačný je paralelismus obou snů, téže noci se odehrává stejné a zároveň rozdílné dění.

EXKURS: Srovnání příběhu ve Starém zákoně a Koránu⁵⁸

Zajímavý a doplňující pohled skýtá srovnání této perikopy s muslimským chápáním. Na stejný příběh je nazíráno jiným úhlem pohledu. Diferenciace spočívá v tom, že Josef je v Koránu považován za významného proroka. Náš úryvek pochází z posledního, třetího mekkánského období, před hidžrou, islámská verze zdůrazňuje rozměr Boží svrchovanosti. V Bibli Bůh vstupuje do lidského příběhu, v Koránu s postavami hýbá. Podle hadíthu byl Josef vedle Mohammeda nejvýznamnější prorok.

Súra 12 – Josef

Josef zrazen žárlivými bratry pro své sny, ještě jako dítě, ne jako dospělý muž. K dospělosti doroste až ve službách Egyptana jménem Azíz, kterého z Písma známe jako Potífara. Korán též zdůrazňuje rozdíl mezi Josefovou krásou a nízkou cenou, za níž Josefa karavaně prodají. Josefově příběhu budeme věnovat na základě komentované četby několika veršů súry 12:

Súra 12: 21–35

21. A pravil ten Egyptan, který jej koupil, manželce své: „Ucti jej slušným ubytováním, možná že nám bude užitečný anebo jej za vlastního syna přijmeme.“ Takto jsme usadili Josefa v zemi té, abychom jej naučili záhady vykládat. Tak Bůh vítězně dovršuje dílo Své, ale většina lidí to neví.⁵⁹

Důraz se klade na Boží svrchovanost, na Josefě příběhu se zjevuje Alláhovu prozřetelnost. Právě v Egyptě se má Josef naučit vykládat sny a události a zajetí má být pro něj školou.

---

⁵⁸ Korán. *Živá díla minulosti*, z arab. originálu přeložil Ivan Hrbek, Odeon, 1991.

⁵⁹ Odkaz na Korán. Věškeré ostatní odkazy na Korán uvádím přímo v textu.

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

22. A když pak dosáhl dospělosti, darovali jsme mu moudrost a vědění, neboť takto My odměňujeme ty, kdož dobro konají.

U Egypt'ana Josef dorůstá k moudrosti.

23. A snažila se jej ta, v jejímž domě byl, svést a zavřela dveře všechny a řekla mu: „Pojď sem!“ I zvolal Josef: „Bůh mě chraniž!, On je mým Pánem a uštedřil mi překrásný pobyt. Vždyť hříšníci věru nebudou blaženi!“

24. A byla by podlehla vášni své a i on byl by podlehl, kdyby byl neviděl důkaz od Pána svého. A takto jsme od něho odvrátili špatnost a smilstvo, neboť on patřil k Naším služebníkům upřímným.

I on by byl podlehl: oproti Písmu je zde více zdůrazněno, že i Egypt'anova žena byla zřejmě pohledná a že Josef musel bojovat se svou vášní. Bible je v této perikopě více umírněná. Jde o líčení jednoznačně podle biblického modelu: Josef si je vědom, že jeho blahobyť se odvíjí od Boží přízně a že Boží přízeň souvisí s věrností na straně člověka. Odmítne zhřešit, protože ve svém životě zakusil Alláhovu dobrotu, jíž se nechce zpronevřit.

25. A oba běželi jako o závod ke dveřím a roztrhla košili jeho na zádech; u dveří pak potkali jejího manžela, i vykřikla: „Jak odměněn má být ten, jenž chtěl se dopustit špatného na rodině tvé, ne-li vězením či trestem bolestným?“

Následuje honička, zakončená roztržením košile na zádech. Manžel dvojici přistihne přímo v podezřelé situaci.

26. I zvolal Josef: „To ona mne sváděla.“ A dosvědčil pak svědek z rodiny její: „Je-li košile roztržena vpředu, tedy ona pravdu dí a on ze lhářů je jedním.“

27. „Však je-li košile vzadu roztržena, tedy lže ona a on je pravdomluvný.“

A Josef, který v Písmu mlčí, podobně jako Kristus před svými soudci, se zde aktivně ujímá obhajoby. Následuje motiv z Bible neznámý: podle argumentu, který přednese kdosi přímo z Egypt'ančiny rodiny, má být pravda zjištěna podle místa roztržení košile. Pokud byla roztržena na prsou, znamená to, že se žena bránila Josefovou útoku, pokud na zádech, pak ho naopak chytala, zatímco on před ní utíkal.

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

28. A když manžel uviděl, že košile vzadu je roztržena, zvolal: „Tohle je věru jeden z vašich ženských úkladů, vždyť lest vaše zajisté je nesmírná!

29. Josefe, odvrát' mysl svou od toho a ty, ženo, pros za odpuštění viny své, neboť jsi vskutku žena hříšná!“

Korán, který i Josefovo otroctví ospravedlňuje tím, že mu mělo být školou výkladu snů, neunese, aby prorok zakoušel potupu a nepřízeň.⁶⁰

30. A říkaly ženy v městě tom: „Velmožova žena sváděla mladého sluhu svého, jenž vzbudil lásku vášnivou v ní. A věru ji vidíme ve zjevném poblouznění.“

Vyprávění se od biblického nyní vzdaluje ještě více. Ženy se Egypt'ance posmívají, že se nechala poblouznit otrokem.

31. Když uslyšela jejich pomluvy lstivé, poslala k nim a připravila pro ně pomeranče a každé z nich pak dala nůž. Pak zvolala: „Vejdí k nim, Josefe!“ A když jej spatřily, nadchly se jím tak, že až ruce své si pořežaly a vykřikly: „Chraň nás Bůh; to smrtelník věru nemůže být ani, to anděl jest vznešený!“

32 Pravila: „Toto je ten, kvůli němuž jste mne hanily. Vskutku jsem jej sváděla, avšak on svodům odolal. Jestliže však nyní nesplní to, co poručím, bude věru uvězněn a stane se opovrženým.“

Příběh s pomeranči je rozvedený i v dalších islámských legendách. Ženy si Egypt'anka v pozdějších příbězích a poezii zvaná Zuleika pozve do svého domu a nechá je nožem loupat pomeranče. Zatímco tak činí, sama s Josefem vstoupí do místnosti. Ženy, rozptýleny Josefovou krásou se pořežou. Od té doby se jí přestanou posmívat. Poněkud nelogicky je k příběhu připojeno zdůvodnění Josefova následného uvěznění: Zuleika i potom, co je manželem odhalena, dál zkouší Josefa svést a ani před ostatními ženami se nestydí přiznat, že dá proroka uvěznit, pokud jí nepodlehne.

33. I zvolal Josef: „Pane můj, vězení je mi milejší než to, k čemu mne vyzývají. Jestliže ode mne neodvrátíš úklady jejich, zatoužím po nich a z nerozumných budu jedním.“

---

⁶⁰ Týká se to i Kristova kříže: Ježíš – prorok Isá – nezemřel ukřižován. Tak i zde: paradox Božího mlčení a dopuštěného Josefova pádu je nahrazen prorokovým vítězstvím nad Egypt'ančinou lží. Zuleika (Potifarka), jejíž osud zůstává v Písmu otevřený, je zde usvědčena ze lži a vyzvána k prosbě za odpuštění.

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

Zatímco v Bibli je uvěznění znamením Josefova pádu, okamžikem skutečné krize, zde je představeno jako prorokova svobodná volba, jako ochrana před pokušením. Obklopen ženami, které se ho všechny chtějí zmocnit, rozhodne se přízní unavený mladík raději pro život za mřížemi. Má strach, aby se nenechal ovládnout stejně pošetilou vášní jako ony.

34. I vyslyšel jej Pán jeho a odvrátil od něho úklady jejich – a On zajisté je slyšící i vševědoucí.

35. Později, když viděli znamení, se jim zdálo, aby jej na čas uvěznili.

V pozdějších, středověkých židovských legendách, komentářích k Tóře dostává Potifarova žena jméno Zuleika/Zulaika. Příběh o „Yusúfovi a Zulaice“ byl následně vyprávěn v nesčetných básnických verzích ve středověkém islámu i judaismu.⁶¹ Existují verze perské i indické, přičemž zejména v těch východních dochází k dalšímu posunu vyznění příběhu.

2.3. Bůh povyšuje a dává sílu k odpuštění Gn 41 – 50

Bůh se ohlašuje u vládce nad Egyptem pomocí lidského snu, kterému věštcí nerozumí.

2.3.1. Josefovo povýšení a úřad – Gn 41

Tato kapitola se může rozdělit na dva poněkud odlišné celky, ačkoli ne úplně striktně. První část (Gn 41,1–32) by tak mluvila o faraonových snech a Josefově výkladu těchto snů, druhá část (Gn 41,33–36) by pak byla spíše vyprávěním o Josefově radě faraonovi a následném povýšení a úřadu. Zatímco první část kapitoly je více teologicky zaměřená, druhá část se posouvá více do oblasti světské.

Faraonovy sny a jejich výklad – Gn 41,1–32

Při výkladu těchto snů je třeba pamatovat na sny z kap. 37 a 40, protože je mezi nimi určitá souvislost, u které je možné vyzorovat dokonce jakési stupňování od snů v kap. 37 do snů faraona v této 41. kapitole.

Struktura:

1–8 Faraonovy sny

---

⁶¹ V celé této kapitole se opírám o přednášky Mlady Mikulicové – Biblické postavy ve SZ a v Koránu v roce 2013.

- 1–4 – Sedm krav
- 5–7 – Klasy obilí
- 8 – Egyptští mudrci neumí sny interpretovat
- 9–16 Josef je zavolán před faraona
  - 9–13 – Vrchní číšník si vzpomíná
  - 14 – Josef je přiveden před faraona
  - 15 – Josef odpovídá faraonovi: „Ne já, ale Bůh“
- 17–32 Josef vykládá faraonovy sny
  - 17–24 – Faraon líčí své sny
  - 25–32 – Josef faraonovi vykládá sny

41,1–8 Faraonovy sny

Příběh je velmi jasný a jednoduše vystavěný. Odvozuje své napětí ze selhání egyptských mudrců ve výkladu snů (ti jsou tím postaveni do nepříznivého světla).

Josefův výklad snů je však připisován Bohu. „Josef faraónovi odpověděl: ‚Ne já, ale Bůh dá faraónovi uspokojivou odpověď‘“ (Gn 41,16). Tím ten příběh získává povahu oslavy Boha. Josef uvědomuje faraona, že je to Bůh, kdo toto vše koná a řídí. I zde jde o oznámení něčeho, co se má stát. Ale zde to má ještě zvláštní význam. Jde o spásu, v základním pozemském významu.

Sen⁶² je příčinou Josefova pádu do nemilosti a jiný sen se zase stává příčinou pro jeho vzestup. Jeden vysvětluje zločin bratří, druhý uvádí Boží záchranu, dokonce i pro ty, kteří předtím plánovali zlo. Jeden sen vypadá jako svévolné povyšování se Josefa nad ostatními, díky významu druhého snu, který má Josef vyložit, se navzdory očekávání vyplňuje onen první. Skrze vyvýšení Josefa provádí Bůh svůj plán na záchranu Jákobovy rodiny.

V Josefových snech lze nalézt jisté typické znaky. V příbězích patriarchů jsou časté zprávy o Božím zjevení, kdy Bůh dává příkazy nebo zaslíbení. V příběhu o Josefovi bezprostřední zjevení Boží není. Souvisí to pravděpodobně v původu tohoto příběhu, který pochází z pozdější doby, ve které byla komunikace s Bohem nepřímá,

62 Sny v Písmu jsou dvojího druhu:

1) obsahují obvykle nové jevy, kdy ten, komu se zdají „vidí“ souvislou řadu obrazů, odpovídající událostem všedního života (Gn 40,9–17, Gn 41,1–7).

2) sny, jež spícím udělují poselství od Hospodina (Gn 20,3–7, Mt 1,20–24).

Nový biblický slovník, s. 915.

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

prostřednictvím snů. Zjistíme o tom mnohem více v polemice proroků oproti takzvaným prorokům záchrany v Jer 23,25.28.

„Slyšel jsem, co říkají proroci, kteří v mém jménu prorokují klam. Říkají: ‚Měl jsem sen, měl jsem sen.‘“ (Jer 23,25)

„Prorok, který má sen, ať vypravuje sen, ale kdo má mé slovo, ať mluví mé slovo pravdivě.“ „Co je slámě do obilí? je výrok Hospodinův.“ (Jer 23,28).

Když se zde Jeremiáš vyjadřuje proti nepravému proroctví, ve kterém se prorok odvolává na sen, můžeme se domnívat, že musela existovat starobylá tradice, ve které kdysi Boží zjevení ve snu mělo výhradně pozitivní význam. Můžeme předpokládat, že to, co je v Josefově příběhu řečeno o Božím zjevení ve snech, patří mezi začátek tohoto proudu tradice. Rozdíl spočívá v tom, že zde ještě nebyl sen připisován proroctví, takže ani sny ani jejich interpretace nebyly spojovány s nějakým úřadem. Je zde ale velká změna proti snům, které měli patriarchové, kdy Josef říká, že výklad snů přísluší Bohu.

Gn 40,8: „Copak výklad snů nepatří Bohu?“

Vývoj výkladu snů:

Když porovnáme sny 37. kapitoly (v kapitolách 37 i 41 jsou to odpovídající dvojice), zjistíme, že tam není řečeno nic o jejich výkladu. Na druhou stranu se může ve složitých podmínkách v Egyptě stát, že někdo přijme zprávu od Boha ve snu, ale není schopen ji vyložit. Potom výrok, že výklad patří Bohu, nepřímou říká, že Bůh sám musí dát někomu schopnost sen vyložit a povolat ho, aby tak učinil. Zde můžeme velmi jasně vidět posun od bezprostředního Božího zjevení ve snu ke zjevení, které již není přímé, ale zprostředkované skrze prostředníka, který byl právě kvůli tomu obdarován a povolán. Například proroci, kteří mohou zprostředkovat lidem Boží vůli.

Abychom sny dobře pochopili, musíme vědět, že za vyprávěcím motivem stojí skutečná historie. Jde o opravdový význam snů pro přenos Božího slova v počátcích historie Izraele. Bezmoc vysokých egyptských úředníků při výkladu snů v kapitole 40 a schopnost cizího hebrejského otroka je vyložit, jsme schopni si přímo uvědomit dar, který, Bůh dal tomu, koho si vybral a s kým zůstává. V tomto příběhu jde tedy také o reflexi tehdejší zkušenosti Izraele s ranou historií výkladu Boží vůle sny. Sny byly

prostředkem zjevení vůle bohů, zkušenost tohoto typu máme i ve SZ u krále Šalamouna (1 Král 3,5–15 – sen v Gibeonu – žádost o dar moudrosti).

41,9–16 Josef je zavolán před faraona

Tato část, která je jakýmsi přechodem mezi sny a jejich výkladem má svůj cíl v šestnáctém verši, kde se píše: „Ne já, ale Bůh vykládá sny, Bůh dá faraonovi příznivou odpověď.“ Jinak řečeno, veškerá iniciativa a zásluhy jsou na straně Boží, ne Josefově. Hned se také říká, že odpověď bude kladná, tedy že povede k zachování blahobytu v zemi.

Tento Josefův výrok je vlastně oslavou Boha za jeho starost o člověka a izraelský národ. On vede zmatené a chybné cesty lidí k dobrému konci. Dokonce i v tak lidských událostech (intervence číšníka) je možno přijmout (vidět), Boží vedení. Vrchní číšník se rozpomíná díky snům na Josefa, konečně na něho upozorňuje a dává tak faraonovi pomoc. Ono rozpomenutí se číšníka na Josefa, stojí na pozadí selhání egyptských věštců. Zde se vlastně reflektuje ona druhá strana chvály Boha. Bůh je ten, jak víme z Žalmů, který je Pán dějin. Bůh ví, co bylo a co bude a může to oznámit. Co se nedaří věštcům, je možné pro hebrejského otroka, s kterým je Bůh, před kterým vše leží jako v otevřené knize. Je to právě ten Bůh, který shlíží na celý svět a všemu vládne, takže může faraonovi v Egyptě ukázat, jak se lze vyvarovat hladu a kdo je s oním neznámým hebrejským otrokem a kdo vede Josefovy kroky. Tento Bůh vedl věci tak, že tyto dva tak rozdílné světy se setkali onom okamžiku setkání Josefa s faraonem.

41,17–32 Josef vykládá faraonovy sny

„Zdalo se mi, že stojím na břehu Nilu. Pojednou z Nilu vystupuje sedm krav vykrmených a krásného vzhledu a popásají se na říční trávě. A hle, za nimi vystupuje jiných sedm krav, nevzhledných, velice bídného vzrůstu a vychrtlých. Něco tak šeredného jsem neviděl v celé egyptské zemi. A ty vychrtlé a šeredné krávy sežraly prvních sedm krav vykrmených. Ačkoli se dostaly do jejich útroby, nebylo znát, že tam jsou. Zůstaly nápadně šeredné jako předtím. Vtom jsem procítl. Pak jsem ve snu viděl: Z jednoho stébla vyrůstá sedm klasů plných a pěkných. A hle, za nimi vyráží sedm klasů jalových, hluchých a sežehlých východním větrem. A ty hluché klasy pohltily sedm klasů pěkných.“ (Gn 41,18–24)

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

Sny dvou úředníků jsou pouhou přípravou na výklad snů faraonových, mají také vysvětlit, proč byl k výkladu pro faraona použit neznámý hebrejský otrok. Jejich smysl je v tom, že předjímá vzestup autority Josefa a významu, který se snům přisuzuje.

Je pozoruhodné, že se sny objevují vždy ve dvojicích. Mezi umění vykládat sny, patří i schopnost určit vztah jednoho ke druhému. Zatímco podobně vypadající sny dvou úředníků vyžadují protikladný výklad, v případě faraonových dvou snů Josef sny vykládá jako sen jediný. Za tímto výrazným prvkem stojí dobře rozvinutá dovednost výkladu snů, na kterou se zde nepřímou ukazuje. Odhaluje se zde udivující přesnost, vzhledem k různosti obou faraonových snů. Je zde patrná odlišnost druhého vyprávění vzhledem k prvnímu.

Vypravěč si je vědom, že každé další vyprávění takové zprávy je jiné, a právě posun je v příběhu vyjádřen. Josef sny vykládá velmi podrobně:

- v. 25 – výklad druhého snu – oba sny mají stejný význam,
- v. 26–27 – výklad jednotlivých prvků snů (krávy, klasy)
- v. 28 – význam snu (Boží poselství o tom, co se má stát)
- v. 29–30 – výklad událostí snů – sedm let hojnosti a sedm let hladu
- v. 32 – výklad, proč jsou sny dva

Jsou zde vidět dva druhy výkladu – jeden jako *alegorie* (vykládají se jednotlivé prvky), druhý vykládá sen jako událost vztaženou k realitě jako celku, kde je možné rozpoznat *způsob řeči proroků*. Toto dokazuje i začátek verše 29 – „hinné“, „hle“ – a popis hladu ve verši 30–31 a také 32b.

Ve verši 32b „slovo od Boha je nezvratné a Bůh to brzy vykoná“ lze srovnat také s úryvkem:

Od počátku oznamuji, co se v budoucnu stane, od pradávna, co se ještě nestalo. Pravím: „Moje rozhodnutí platí a co se mi líbí, uskutečním.“ (Iz 46,10)

Slyšel jsem od Panovníka, Hospodina zástupů, že je konec s celou zemí, že je rozhodnuto. (Iz 28,22)

Nechť se přiblíží a uskuteční úradek Svatého Boha Izraele. (Iz 5,19)

Toto všechno ukazuje na ranou tradici spojování výkladu snů a řečí proroků. V obou případech jde o sdělení, co chce Bůh učinit.

V raném období úřadu proroků, proroci směřovali svá slova v Izraeli primárně ke králům. To můžeme vidět i v oznámení obsaženém ve faraonových snech, které je zprávou určenou vladaři.

Teologické poselství první části Gn 41

Sdělení v 16. verši – Bůh dá faraonovi uspokojivou odpověď, má zásadní význam pro tuto část příběhu. Je chválou Boha, Boha, který ve svém majestátu je Pánem nade vším. Chválou Boha, který se slitovává nad tím, kdo trpí a vytahuje ho z hlubin. (Ž 113). Tato chvála Boha prosvítá celým tímto příběhem. Faraonovy sny mohou být vyloženy vzhledem ke dvěma zde prezentovaným směrům:

1. První směr kladl důraz na výlučný vztah k Bohu, přisuzovaný králům ve starověku, který zahrnoval schopnost, stát se příjemcem zvláštního Božího slova, vzhledem ke královské odpovědnosti (1 Kr 3).
2. Druhý směr zdůrazňoval odpovědnost, kterou měl král, za stav země, který závisel na jeho činech a rozhodnutích.

Díky tomuto vyprávění můžeme nahlédnout do širšího kontextu významu království ve starověku, porozumět tomu, proč král měl tak velkou roli ve Starém i Novém zákoně a proč samotnému Ježíši Nazaretskému byl dán titul král. Bůh zde působí velké věci přes události zdánlivě naprosto nevýznamné a to ve chvíli, kdy se zájem Josefa o dva vězně stane příležitostí ke změně vládnutí v Egyptské říši. Tento kontrast odpovídá šířce Božího působení, působení Toho, který „trůní na výsosti a shlíží dolů na nebe i na zem.“ (Ž 113).

2.3.2. Josefovo vyvýšení a úřad správce v Egyptě – Gn 41,33–57

Struktura:

- 41,33–36 – Josefova rada faraonovi
- 41,37–46 – Josef je ustanoven za faraonova zplnomocněnce
- 41,37–41 – Josef je jmenován vykonavatelem (opatření)
- 42–44 – Investitura a uvedení do úřadu

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

45–46 – Nové jméno a egyptská žena

47–57 – Josef ve svých povinnostech: prevence hladu

Výklad

Zatímco první část kapitoly je jasně teologicky zaměřená, druhá část se posouvá spíše do oblasti světské. Rozdíl je patrný, přestože je založen na sdělení od Hospodina. Je však od něj odlišený jako plán lidského ducha.

V dalším popisu vidíme reflexi na setkání mladého Izraelce s egyptskou říší a ještě přesněji s ekonomickými institucemi této oblasti. Na polokočovně Hebreje, kteří v důsledku neúrody sestoupili do Egypta nakoupit obilí, muselo toto pro ně nové a neobvyklé ekonomické plánování, ztělesněné velkými sýpkami na obilí, udělat hluboký dojem. Neznamena to ale, že by bylo vše historicky přesné. Egypt znal řízené plánování již dávno předtím a život bez něho by si těžko dokázal představit, ale pro přicházející kočovníky to bylo něco naprosto nového. První věc, která Izraelce napadla, když toto viděli, byla, že taková úžasná instituce mohla přijít jedině od Boha. Jistě je to aktivita lidská, ale někde za tím je nutné řízení, Boží působení. Toto řízené hospodářství je hluboce vztažené k Božím plánu, který často působí přes lidi. Uchovávání přebytků obilí je v konečném důsledku založené na Božím plánu uchovat život. Ukazuje se to ve chvíli, kdy je tímto přebytkem zachráněna skupina lidí - Izraelců, která patří Bohu. Toto je také jeden z mála příběhů Bible, kde významné ekonomické dění je spojeno s Boží aktivitou. Celá tato část je vlastně velkou reflexí, meditací nad spoluprací činnosti Boha a lidí.

2.4. Josef jako zplnomocněnec zástupce faraona

To, co se zdá neuvěřitelné, že hebrejský otrok, vězeň, se stane vysokým úředníkem, je historicky možné. H. Gunkel k tomu píše, že kanaánští otroci v Egyptě zastávali celkem vysoké pozice. Faraonové nové říše velmi často vybírali své ministry právě z otroků svého domu, tedy osobních otroků, kteří byli často cizinci.

Hlavním Josefovým přínosem, který přispěl k jeho povýšení na významné místo, byla z faraonova pohledu, moudrost. Tu faraon rozpoznal v Josefově schopnosti vyložit sny a následné radě. Gerhard von Rad⁶³ o tom píše jako o nejjasnějším případě povýšení

---

63 RAD, Gerhard von. *Theologie des Alten Testamentes*.

moudrosti. Pro naše současné pochopení je mimořádně důležité, že zde vidíme naprosto bezkonfliktní vnitřní souvislost bázně před Hospodinem a moudrostí právě tak, jak je zde chápána. Bůh je s Josefem. Jako je moudrost krále Izraele chápána jako důsledek Božího požehnání. V Josefově případě je úzký vztah mezi jeho uměním vyložit sny a moudrostí – viz verš 39: „Když ti to vše dal Bůh poznat, nikdo nebude tak zkušený a moudrý jako ty.“

Přestože je moudrost dar Boží, není striktně dána jen lidem, kteří tomuto Bohu jasně patří, které si on vybral. Moudrost lze nalézt i se jí učit, jak ukazuje kniha Přísloví, i u jiných národů. Ačkoli moudrost byla především připisována králům, je také složkou života u dvora. Proto bylo také tak důležité, aby byl Josef do úřadu umístěn s takovou slávou.

Pro Izraelity nebyl problém přijmout egyptské jméno i ženu. Obřady u dvora měly určitě i mnoho náboženských prvků, kterým se Josef samozřejmě nemohl vyhnout, ale pisatel tohoto příběhu vidí pro život u dvora jako více důležitou právě moudrost, která není vázána k žádnému konkrétnímu náboženství.

Srovnání kapitol 37 a 39 s kapitolami 41 a 42

- kap. 37,39 – vedou Josefa dolů.....kap. 41 – Josefův vzestup vzhůru
- kap. 37,6 – Josef nenáviděn kvůli snům.....kap. 41,42 – výklad snů oceňuje faraon
- kap. 37,23 – Josef vyslečen z pláště.....kap. 41,42 – Josef oblečen do jemný šatů
- kap. 39,20 – Josef uvězněn.....kap. 41,14 – Josef propuštěn
- kap. 37,27 – Josef prodán.....kap. 41,56 – ten, kdo prodává
- kap. 39,7 – k němuž pozvedla oči.....kap. 41,45 – žení se s Asenat
- kap. 37,14 – jde za bratry.....kap. 42,6 – bratři se vydávají za ním

2.5. Josefova rodina Gn 42 – 50

Struktura:

- 42,1–5 – hlad v Kanaanu, sestup do Egypta
- 42,6–17 – setkání Josefa s bratry
- 42,18–22 – zkouška Josefových bratří
- 42,23–28 – zatčení
- 42,29–38 – návrat bratří k otci

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

Josefovo setkání s bratry, kdy se jim dává poznat, nese v sobě prvky zpovědi i zvláštního zasvěcování do Božích plánů. Josef, který prošel utrpením, neochvějně důvěřuje v Boha, Hospodin ho utrpením očisťuje, Josef, ale i jeho bratři se utrpením změnili. Jejich špatné skutky nemohou zmařit Boží plán, Hospodin všechno vede k dobrému.

Pro izraelský národ, žijící později ve vyhnanství znamenal Josefův příběh útěchu i naději. Téma odpuštění, které v příběhu zaznívá, je ve Starém zákoně zvláštností, které nacházíme až v Novém zákoně Kristovou výkupnou obětí.

Ve Starém zákoně se odpuštění nepokládá za samozřejmost.⁶⁴ Odpuštění se vždy vztahovalo k Bohu a bylo třeba je přijímat s vděčností, posvátnou bázni a úžasem. Hřích si zasluhuje trest, jeho prominutí pak představuje velkou milost. K odpuštění může dojít jen proto, že Hospodin je Bohem milosti. Avšak Bůh ve svém odpuštění rozlišuje – „viníka nenechává bez trestu“. Pokud má být člověku odpuštěno, musí činit pokání, tak jako v případě Josefových bratří (Gn 42,21–24.). Josefův nezištný akt odpuštění bratřím, má tímto přesah do Nového zákona, kdy se Ježíšovou výkupnou obětí stáváme všichni Kristovými dlužníky.⁶⁵

Navzdory všemu je vypravěč jasně zaměřen na to, aby svým posluchačům řekl, že Josef ve své nové odpovědnosti a ve své nové slávě zůstává spojen s dějinami svého národa, a že zůstal oddaný Bohu, který s ním vždy byl. Toto je nám sděleno celkem nenápadně skrze popis Josefovy rodiny.

Patriarchální požehnání od Hospodina, které uděluje Jákob ve 48. kap., se rozšiřuje také na Josefovy syny a jejichž jména ve zkratce připomínají Josefův úděl a prorocky předjímají úděl Izraele v Egyptě.

Prvorozenému dal Josef jméno Manasses (to je »Bůh« dal zapomenutí), neboť řekl: „Bůh mi dal zapomenout na všechno mé trápení a na celý dům mého otce.“ Druhému dal jméno Efrajim (to je »Bůh« dal plodnost), neboť řekl: „Bůh mě učinil plodným v zemi mého utrpení.“

---

64 Srov. *Nový biblický slovník*, s. 693.

65 Tento postoj by měl pramenit z toho, že Kristus nejprve odpustil nám a my bychom jej měli následovat a odpouštět druhým. „Jako Pán odpustil vám, odpouštějte i vy.“ (Kol 3,13) Ježíšovo podobenství o nemilosrdném služebníkovi (Mt 18,23–35).

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

Jákob dává přednost mladšímu, jako sám získal prvenství nad starším bratrem Gn 27, nejedná podle lidského zákona, ale podle vedení Boží prozřetelností.

Jména dvou Josefových synů jsou pevně zakořeněna v tradici, kterou zde vypravěč cituje. Výklad těchto jmen je však natolik vzdálen jejich literárním významům, že nemůžou být brány jako jejich vysvětlení. Vypravěč tím spíše chce vyjádřit, co pro Josefa v jeho nové situaci obě děti znamenaly. Obě dvě interpretace jsou vyjádřením chvály Bohu. V obou případech je Bůh chválen jako vysvoboditel z utrpení a jako ten, který žehná a působí rozkvět.

Díky vyvýšení a velké odpovědnosti dal Bůh Josefovi zapomenout na veškeré těžkosti a celý jeho dům (tím se myslí na utrpení, které mu připravili jeho bratři). Zatímco výklad prvního jména se dívá zpět, výklad druhého se dívá do budoucnosti: „Bůh mě učinil plodným v zemi mého utrpení.“ Tam, kde toho tolik zkusil, mu Bůh dal nový začátek v jeho dětech.

V této části svého života zůstává Josef, jako by se nic těžkého nestalo, neochvějně spojený s Bohem svých otců a se skutky tohoto Boha. Jeho děti jsou tichými svědky, že činnost Boha otců přešla i na děti.

Postava Josefa Egyptského má ve starozákonních souvislostech zvláštní význam, je to mimořádný bratr Izraelitů, zachránce, je vhodným předobrazem Božího Syna, Mesiáše.

Příběh o Josefovi se uzavírá ve 49. kap. Jákobovou závětí, kterou dává svým dvanácti synům. Seřazení kmenů je podle věku bratrů i důraz na prvenství kmene Juda a významnost kmene Josefovců a Benjamínovců.

Příběh o Josefovi není historicky zaznamenán, i když osobnost palestinského původu mohla dosáhnout významného postavení v Egyptě.

Josefův příběh však míří dál, podobně jako příběhy Abrahámovy Izákovy a Jákobovy. V těchto příbězích je především zdůrazněn život víry. Bible chce na postavě Josefa ukázat, že víra v Boha ho vyvádí i z těch nejtěžších zkoušek. Bůh řídí v Josefově příběhu všechno tak, že to vede k záchraně celého izraelského národa.

V závěrečném příběhu knihy Genesis se ukončuje jedna z jejich hlavních linií, motiv roztržky a motiv obnovy svazku. Bůh zde požaduje, byť skrytě, poslušnost a vytrvalost

2. Josefův příběh Gn 37 – 50

na cestě víry pod Jeho vedením. Tuto schopnost posiluje mimořádnými činy a ujištěními ve viděních.

Vyvolený je nejen zachráncem, ale stává se požehnáním pro druhé.

Závěr

Cílem práce bylo vystopovat koncepci Božího působení v příběhu o Josefovi Egyptském, jak ji do něho uložil autor před více než 2000 let. Práce vycházela především z narativní analýzy textu, doplněné částečně historicko-kritickou metodou za pomoci odborné literatury. Výklad je doplněn i odkazy na další působení tohoto příběhu v dějinách, a to nejen v prostředí židovském, nýbrž i muslimském a částečně i křesťanském, resp. v umění pozdější doby až do současnosti. Tyto v zásadě letmé odkazy (s výjimkou hlubšího zamyšlení nad postavou Josefovou v Koránu) chtějí doložit, že tento příběh si uchovává svou aktuálnost do dnešních dob.

Cyklus vyprávění o Josefovi je mnohvrstevný příběh s výjimečným etickým posláním. Josef je prototypem spravedlivého člověka, duchovní bytost, která dokáže nahlédnout na Boží záměry s pokorou a pochopením. Ve svém životě zažije mnohá příkoří od bratří, jako otrok a vězeň, avšak s vírou, že Bůh koná v jeho životě všechno k dobru jeho i ostatních. Josefův příklad je poselství o tom jak žít a přijímat výzvy s otevřenou náručí. Josef byl svobodný, upadl do otroctví a nakonec se stane významnou osobou v Egyptě, stejně jako Jákobova rodina, která se postupně stává národem a Jákobovým požehnáním dvanácti synům je ustanoveno budoucích dvanáct kmenů Izraele, které jsou ještě rozšířeny o Josefovy syny. Z Josefových synů vzešly kmeny Efrajim a Manasses. Někdy se označují jako „kmen Josef“ nebo „dům Josefův“. Běžně se vyskytuje název „synové Josefovi“. Jákob tedy Josefovi žehná jako zakladateli dalších dvou budoucích kmenů (Gn 49,22–26, srov. Gn 48).⁶⁶

Teologické poselství celého příběhu o Josefovi by se dalo shrnout do tří základních myšlenek:

1. Dokonalá universální, spásu přinášející přítomnost Boha.
2. Boží prozřetelnost.
3. Skutečná lítost a odpuštění

Boží interakce s člověkem, kde Hospodin sám člověka oslovuje a vede, je i nám důvěrná a blízká. Celý příběh je nadčasovým poselstvím, každý z nás může být někdy Josefem, ale i Támar, Ráchel, Jákobem nebo Rubenem, Simeonem nebo Benjamínem.

---

⁶⁶ *Nový biblický slovník*, s. 457.

Závěr

Je to příběh otcovské lásky, upřednostňování Josefa před bratry, bratrské nenávisti, pádů, nečekaných vzestupů, odpuštění a usmíření, to vše pod Božím vedením.

To, že nás příběh Josefa egyptského, od kterého nás dělí několik tisíciletí, stále oslovuje, dokládá i dílo Thomase Manna, který ovlivněn myšlenkou J. W. Goetheho napsal čtyřsvazkové dílo o této biblické postavě – „Josef a jeho bratři“, „Mladý Josef“, „Josef v Egyptě“ a „Josef živitel“, později v emigraci ještě napsal poslední díl „Josef a jeho agrární reforma“. V současné době připomíná příběh Josefa egyptského i rockový muzikál – „Josef a jeho skvostný plášť“⁶⁷

V tomto příběhu také prosvítá problém „teodiceje“, otázka, jaký je smysl utrpení, které Bůh dopouští. Boží jednání je zcela nezávislé na lidském, Bůh ve své svobodě však i utrpení může proměnit v dobro jednotlivce a přes něj i dobro a požehnání pro celý národ. S postupným poznáváním příběhu se přede mnou otvírali další oblasti a kontexty, související jak s Biblií, tak s historickými událostmi té doby.

Ačkoliv v rozboru Josefova příběhu hrozí nebezpečí zacházení do přílišné epické šíře, kdy se můžeme dostat do „beletrizujícího výkladu“, a tak se může zakrýt základní náboženská idea tohoto příběhu, kterou je očištná funkce utrpení a neochvějná důvěra v Boha. Bezsporně se však jedná o jeden z nejkrásnějších a nejobsažnějších příběhů Starého zákona, který klade otázky a oslovuje jak svou mystikou, lidským jednáním, ale hlavně Božím působením.

---

67 RICE, Tim, WEBBER, Andrew Lloyd.

Seznam použitých zkratk

ČEP – český ekumenický překlad

ČKP – český katolický překlad

Jer – Jeremiáš

Král – Královská

Lk – Lukáš

Mt – Matouš

Sam – Samuel

Sk – Skutky

Žd – Židům

Seznam literatury

Prameny:

BOWKER, John. *Bible, ilustrovaný průvodce Starým a Novým zákonem*. Ottovo nakladatelství, 2005.

Česká studijní Bible: ČEP, ČBS, 2001.

Jeruzalémská Bible: Les E´ditions du Cerf, 1973.

Nový zákon. Praha: Česká liturgická komise, 1989.

Pentateuch. Český katolický překlad, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

Korán. Odeon, 1991.

Sekundární literatura:

AVRAVANEL, Jicchaq. *Peruš al Tora*. Jerušalajim, 1984.

Bible – Písmo svaté Starého i Nového zákona. Biblický překlad, Praha: Biblická společnost, 1990.

COL, Rudolf. *Nový zákon Sýkorův v překladu a revisi Hejčlově*. Velehrad, 1948.

GUNKEL, Hermann. *The Legends of Genesis*. Chicago: Open Court, 1901.

HŘEBÍK, Josef. *Lest cestou k požehnání*. Praha, 2001. Disertační práce.

HŘEBÍK, Josef. *Všeobecný úvod do Písma svatého, Speciální úvod do Starého zákona*. 1993.

Jeruzalémská Bible. Skupina překladatelů, 1992.

KOSIDOWSKI, Zenon. *Příběhy Mrtvého moře, Bouřlivé osudy Josefovy*. Praha: Práce, 1979.

LÄPPLE, Alfred. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Česká katolická charita, 1972.

MUSSET, Jacques. *Knihy o Bibli*.

Nový biblický slovník. Praha: Návrat domů, 1996.

QUESNEL, A. *Mýty a legendy, Egypt, Řecko, Galie*. Bratislava: Gemini, 1992.

RAD, Gerhard von. *Theologie des Alten Testamentes*. Berlin, 1963.

RENDORFF, Rolf. *Hebrejská Bible a dějiny*. Praha: Vyšehrad, 2003.

Slovník biblické teologie. Řím: Velehrad – křesťanská akademie, 1991.

Seznam literatury

- SZ překladatelská komise. *Výklady ke Starému zákonu*. Praha: Česká biblická společnost, 1991.
- WESTERMANN, Claus. *Joseph*. Edinburgh: T&T Clark, 1996.
- WIESEL, Elie. *Bible – postavy a příběhy*. Edice Judaica, svazek 5, Praha: Sefer, 1994.
- ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a králové starého Egypta*. Praha, 2003.
- ŽÁK, Emanuel. Řeči cyklické. In *Josef Egyptský, Tři biblické úvahy*. Praha: Cyrilo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrby, 1912.

Seznam příloh

Obrazové přílohy:

Chagall, Marc. Joseph. Hospital Hadasa Windows. [18. 6. 2014]